

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Bakalářská práce

**Ekonomické a sociální dopady neplacení výživného
v právní teorii a praxi**

Petra Prachařová

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Petra Prachařová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Ekonomické a sociální dopady neplacení výživného v právní teorii a praxi

Název anglicky

Economic and social impacts of non-payment of alimony in legal theory and practice

Cíle práce

Hlavním cílem předložené práce je zřehlednění problematiky trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku, jeho definice a vysvětlení pojmů. Budou zmapovány všechny možnosti oprávněné osoby, jak vymoci běžné a dlužné výživné od povinného. Dílčím cílem bude zhodnocení a posouzení ekonomických a sociálních dopadů neplacení výživného ve vybraných případech na výchovu a výživu nezletilých (zletilých) jedinců. Výstupem práce bude zjištění problémů a návrhy na jejich řešení.

Metodika

Práce bude zpracována na základě prostudování odborné literatury, trestního zákoníku, trestního řádu, občanského zákoníku, odborných článků a internetových odkazů zabývajících se zkoumanou problematikou. Zdroji dat dále bude Český statistický úřad ČR, Policie ČR. Dále budou prostudovány a popsány konkrétní případy. Pro zpracování práce bude použita metoda analýzy a metoda rozhovoru s odborníky. Na závěr budou vyhodnoceny získaná data a uvedeny vlastní návrhy a opatření.

Doporučený rozsah práce

30-40

Klíčová slova

hmotná nouze, náhradní výživné, neplacení výživného, nezletilé dítě, občanský zákoník, oprávněná, povinný, sociální dávky, trestní zákoník, výživné

Doporučené zdroje informací

ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, ISBN 978-80-247-5147-4

BAKALÁŘ, Eduard. Rozvodová tematika a moderní psychologie: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem). Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1089-2

EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti, Praha: Talpress, 2000, ISBN 80-7197-169-3

HALÍŘOVÁ, Gabriela a Petra MELOTÍKOVÁ. Praktikum z práva sociálního zabezpečení: podle stavu k 1. 10. 2015. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges), ISBN 978-80-7502-090-1

HALÍŘOVÁ, Gabriela. Sladění pracovních a rodinných rolí zaměstnanců pečujících o děti. Praha: Leges, 2014, Teoretik, ISBN 978-80-87576-92-2

HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace v České republice. Praha: Leges, 2014. Teoretik, ISBN 978-80-7502-015-4

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011, Praktik (Leges), ISBN 978-80-87212-84-4

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Vyživovací povinnost po rekodifikaci. Praha: Leges, 2014, Praktik (Leges), ISBN 978-807502-023-9

MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. Výchova dětí v neúplné rodině. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. Knihy pro rodiče

ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. Rozvod manželství. Praha: Leges, 2013, Teoretik, ISBN 978-80-87576-66-3

Předběžný termín obhajoby

2017/18 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. JUDr. Pavel Pikola, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 27. 11. 2017

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 28. 11. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 11. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Ekonomické a sociální dopady neplacení výživného v právní teorii a praxi" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 27.10.2017 _____
Petra Prachařová

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. JUDr. Pavlu Pikolovi, PhD. Za odbornou pomoc při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji svojí rodině za trpělivost a pomoc po celou dobu mých studií.

Ekonomické a sociální dopady neplacení výživného v právní teorii a praxi

Abstrakt

Bakalářská práce s názvem „Ekonomické a sociální dopady neplacení výživného v právní teorii a praxi“ se bude zabývat vyživovací povinností jednoho z rodičů na nezletilé dítě. Vyživovací povinnost nejprve vyplývá z občanského zákoníku a později je i na podnět jednoho z rodičů určena rozhodnutím soudu. V teoretické části bude vysvětlen pojem neplacení výživného a právní úprava s vysvětlením souvisejících pojmů. Dále bude uvedeno, jaký dopad může mít - a ve většině případů i má - neplacení výživného na nezletilé dítě a oprávněnou osobu. Jakým finančním a sociálním problémům musí taková rodina čelit a jak složitá a problematická situace neplacení výživného pro rodinu je. Budou zde uvedeny možnosti, jaké má oprávněná osoba při vymáhání a získání dlužného výživného. Dále bude zmíněna i dřívější právní úprava o vyplácení náhradního výživného státem, který je následně vymáhal po povinném, díky čemuž oprávněná osoba i nezletilé dítě finančně nestrádalo. Cílem této práce bude poukázat na řešení ekonomické situace těchto rodin, a to formou znovuzavedení vyplácení náhradního výživného státem.

Klíčová slova:

- hmotná nouze
- náhradní výživné
- neplacení výživného
- nezletilé dítě
- občanský zákoník
- oprávněná
- povinný
- sociální dávky
- trestní zákoník
- výživné

Economic and social impacts of non-payment of alimony in legal theory and practice

Abstract

Bechelor thesis entitled “Economic and social impacts of non-payment of alimony in legal theory and practice” will deal with alimony duty of one of the parents of a minor child, the resulting first from the Civil Code and later from the initiative of one of the parents and the decision of the court. Theoretical part will explain a concept of non-payment of alimony, a glossary and its legislation. It will also indicate what impact it can have and in most cases has a failure to pay maintenance for a minor child and an authorized person. What financial and social problems this families face and how difficult this situation is for such family. And will also discuss the options the beneficiary has in term of the recovery and acquisition of amounts due. It will also mention the earlier arrangement for the payment of the maintenance replacement by government which it subsequently recovered from the compulsory preventing authorised person and the minor child from suffering financially. The aim of this work will highlight solutions to the economic situation of these families in the form of replacement payment of maintenance by the government.

Keywords:

- material distress
- replacement alimony
- non-payment of maintenance
- a minor child
- civil code
- authorized
- compulsory
- social benefit
- the criminal code
- alimory

Obsah

Úvod	10
1 Cíl práce a metodika	12
1.1 Cíl práce	12
1.2 Metodika	12
Teoretická východiska	14
2 Základní charakteristika vyživovací povinnosti, její právní kvalifikace a druhy výživného	14
2.1 Platná právní úprava vyživovací povinnosti	14
2.1.1 Druhy vyživovací povinnosti.....	15
2.2 Charakteristika trestného činu zanedbání povinné výživy a jeho právní úprava	16
2.2.1 Charakteristika trestného činu zanedbání povinné výživy	16
2.2.2 Právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy.....	16
2.2.3 Dřívější právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy	17
2.2.4 Obecně k trestnému činu zanedbání povinné výživy.....	18
2.3 Rozvod, popř. rozchod rodičů a jeho vliv na nezletilé dítě.....	19
2.3.1 Rozvod.....	19
2.3.2 Statistika rozvodovosti.....	20
2.3.3 Formy rodinného soužití.....	20
3 Vymáhání výživného	20
3.1 Exekuce	21
3.1.1 Soudní výkon rozhodnutí.....	21
3.1.2 Výkon rozhodnutí prostřednictvím exekutora	22
3.1.3 Povinný ve vazbě či ve výkonu trestu	22
3.2 Podání trestního oznámení pro podezření z trestného činu.....	23
3.2.1 Jaké doklady vzít na policii	23
3.2.2 Využití zvláštního ustanovení o účinné lítosti.....	24
3.3 Státní sociální podpora	24
3.3.1 Pomoc v hmotné nouzi	25
3.3.2 Přídavky na dítě	26
3.3.3 Příspěvek na bydlení	26
3.3.4 Rodičovský příspěvek.....	26
3.3.5 Zálohové výživné.....	27
3.4 Neúplná rodina a sociální důsledky neplacení výživného	27
3.4.1 Vliv ekonomické situace na rodinu	28
3.4.2 Změna postavení dítěte v rodině.....	28

3.4.3	Riziko vzniku syndromu zavržení rodiče	29
3.4.4	Pracovní uplatnění samoživitelek pečujících o nezletilé dítě	30
3.4.5	Společenský život osamocených rodičů	31
3.4.6	Nová rodina.....	31
3.4.7	Nepřítomnost otce ve výchově a následný vliv na vývoj nezletilého dítěte	32
Praktická část		34
4	Kvalitativní výzkum.....	34
4.1	Statistický přehled neplacení výživného za rok 2016.....	34
4.2	Statistický růst neplacení výživného a recidivy v letech 2012 -2016 v České republice	37
4.2.1	Kvalitativní výzkum k podávání trestního oznámení	39
4.3	Konkrétní případy	43
4.3.1	Nezletilé dítě v péči babičky – matka drogově závislá žena	43
4.3.2	Matka samoživitelka v invalidním důchodu.....	44
4.3.3	Matka samoživitelka a jedno zletilé dítě.....	45
4.3.4	Pečující babička v důchodovém věku.....	46
4.3.5	Otec samoživitel	47
Výsledky a diskuse		48
4.4	Výsledek rozhovorů	48
4.5	Výsledky a řešení konkrétních případů.....	49
4.5.1	Návrhy na zlepšení stavu	50
5	Závěr.....	52
6	Seznam použitých zdrojů	54

Seznam obrázků

Graf č.1 – Graf znázornění statistických údajů za rok 2016.....	36
Graf č.2 - Znázornění počtu případů neplacení výživného a recidivy v letech 2012 – 2016 v České republice.....	38

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Statistika trestného činu zanedbání povinné výživy podle krajů v České republice za rok 2016.....	35
Tabulka č. 2 – Statistika růstu počtu neplacení výživného a recidivy v letech 2012 – 2016 v České republice.....	38

Úvod

Bakalářskou práci na téma „Ekonomické a sociální dopady neplacení výživného právní teorii a praxi,“ jsem si vybrala, protože již od roku 1996 pracuji jako vrchní inspektor u Policie České republiky a od roku 2003 na obvodním oddělení v Ústeckém kraji, kde je mou specializací neplacení výživného. Denně se při své práci setkávám s oprávněnými osobami, které přicházejí na obvodní oddělení podat trestní oznámení pro přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1, 2 a 3 trestního zákoníku. Při sepisování výslechů slyším plno příběhů ze života těchto lidí, kteří jsou díky neplacení výživného ze strany povinných vystaveni mnoha problémům, ať se jedná o finanční stránku vzniklou v důsledku neplacení výživného, nebo i sociální, kdy si rodiče navzájem prostřednictvím nezletilých dětí řeší svoje osobní problémy. V některých případech povinný ukončením manželství nebo rozchodem s partnerem o své dítě přestane mít zájem, nezajímá se o to, jakým způsobem nezletilý žije, zda si má co obléknout, jestli má potřebné pomůcky do školy, zda má nějaké zdravotní potíže, prosperuje-li ve škole, zkrátka s ukončením vztahu s matkou, ukončí i vazbu se svým nezletilým dítětem, aniž by si uvědomil, že dítě tím trpí.

V dnešní době žije mnoho nesezdaných párů jen tzv. na hromádce, aniž by uzavřeli manželství a zpečetili tím svůj partnerský svazek, což může působit negativně na vztahy ve společnosti a zejména vztahy v rodině. V současné době, kdy se v České republice 50 % manželství rozvádí, je neplacení výživného na nezletilé dítě častým a významným problémem. Proto se v bakalářské práci zaměříme na neplacení výživného na nezletilé dítě ze strany jednoho z rodičů, což je nejčastější druh neplacení výživného a z lidského pohledu je také tento druh neplacení výživného nejvýznamnější, protože se jedná o neplacení výživného na nezletilé dítě, které není schopno se o sebe samo postarat a potřebuje finanční i sociální podporu obou rodičů.

Neplacení výživného je celosvětový problém, se kterým se v současné době setkáváme čím dál častěji, ale jen v málo zemích je neplacení výživného považováno za trestný čin, za který hrozí povinnému právní postih. Česká republika je jednou z těch zemí, kde je neplacení výživného trestně stíhatelné, musí se však jednat o soustavné neplacení výživného, které musí trvat více jak čtyři měsíce po sobě jdoucí, což je často problematické. Plno povinných tohoto bodu využívá a hradí výživné částečně, a to buď

pravidelně v nižších částkách, než jim bylo stanoveno, anebo výživné hradí jednou za 2 – 4 měsíce, čímž se trestnímu stíhání vyhne. Dále existuje paragraf o účinné lítosti podle § 197 trestního zákoníku, kterého může povinný využít a výživné v plné výši uhradit, a tímto se trestnímu stíhání vyhnout. Takovým jednáním však oprávněnou a své nezletilé dítě vystavují finančním a sociálním problémům, které jim přinášejí nemalé potíže.

V úvodní kapitole se práce zaměří na zřehlednění problematiky přechinu zanedbání povinné výživy, včetně právní kvalifikace tohoto skutku a vysvětlení pojmů, které s tímto skutkem souvisejí. Bude vysvětlen význam rodiny. Zdůrazníme, jaký má rozvrat rodiny a neplacení výživného ekonomický a sociální dopad na rodinu, vztahy v rodině a vývoj nezletilého. Bude poukázáno na rozdíly ve vývoji dítěte v úplné a neúplné rodině, včetně vlivu rozvodu na život rodiče pečujícího o nezletilé dítě.

Další část je zaměřena na důsledky neplacení výživného; možnosti, jakou formou lze dlužné výživné vymáhat a jak lze neplacení výživného trestněprávně postihnout, včetně upozornění na nedostatky tohoto postihu. Bude zmíněna dřívější legislativa a vyplácení náhradního výživného, které nahrazovalo výživné, které povinný neplatil, na výhody, které náhradní výživné pro oprávněnou osobu mělo, jak tato skutečnost usnadnila péči o nezletilé dítě a řešila ekonomickou situaci rodiny.

Praktická část bakalářské práce se zaměřuje na konkrétní příklady, s nimiž se policie setkává, včetně upozornění na problémy, se kterými se musí - většinou matky samoživitelky - potýkat. Případy ukáží, jak bývá situace řešena, popřípadě jaké řešení by bylo v konkrétních případech ideální.

V závěru bakalářské práce bude upozorněno na nedostatky zjištěné v praxi a poukázáno na vhodnost a potřebu znovu obnovení vyplácení náhradního výživného za povinného, kterým by se vyřešila ekonomická i sociální situace samoživitelek pečujících o nezletilé dítě.

1 Cíl práce a metodika

1.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je zpřehlednění problematiky trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku, jeho definice a vysvětlení všech pojmů s uvedením ekonomických a sociálních důsledků, které tento trestný čin má na rodinu oprávněné a na samotné nezletilé dítě. S neplacením výživného se často váže i nezáměr otce se s nezletilým dítětem nadále stýkat a podílet se na jeho výchově, a tím i na sociálním vývoji nezletilého. Budou zde zmapovány všechny možnosti, jaké má oprávněná osoba při vymáhání běžného a dlužného výživného po povinném, když povinný svou výživovací povinnost řádně neplní, s uvedením některých nedostatků, které s sebou nese vymáhání výživného soudní cestou přes exekutora. Důležitou součástí bakalářské práce je zhodnocení a posouzení ekonomických a sociálních dopadů neplacení výživného ve vybraných případech, které jsou čerpány z vlastních pracovních zkušeností, kdy budou zjištěny konkrétní problémy a následně podány návrhy na jejich řešení. Bude zde uveden a vysvětlen pojem náhradní výživné, který byl zakotven v dřívější legislativě a byl po ekonomické stránce velkým pomocníkem oprávněným osobám, když povinný výživné řádně neplatil.

Hlavním cílem této práce je upozornit na potřebu znovuzavedení náhradního výživného, čímž dojde k ulehčení ekonomické situace a zmírnění s tím souvisejících sociálních důsledků na nezletilé dítě a jeho rodinu.

1.2 Metodika

V bakalářské práci je čerpáno z platného trestního zákoníku, trestního řádu a občanského zákoníku, kterými se musí řídit každý občan České republiky a také cizinec pobývající na území České republiky. Dále byly použity různé citace z jednotlivých zákonů, právních předpisů platných v České republice, a také z odborné literatury, která se zabývá problematikou neplacení výživného a jeho následnými dopady na oprávněnou osobu a nezletilé dítě.

V praktické části bude statisticky vyhodnocena četnost případů trestného činu zanedbání povinné výživy v roce 2016 s rozčleněním podle 14 krajů, a následně statisticky

vyhodnocen nárůst a pokles těchto trestných činů za posledních 5 let s grafickým znázorněním, kolik z těchto skutků je pácháno v recidivě. Po té budou tyto údaje vyhodnoceny a doplněny o vlastní šetření, proč v některých krajích není 100 % objasňenost těchto trestných činů.

Bude proveden kvalitativní výzkum ke zjištění, na čí podnět jsou prošetřovány tyto trestné činy policií a následně vlastním šetřením formou rozhovoru s okresním státním zástupcem a pracovníci okresního soudu bude zjištěno, v jakých případech je podnět k trestnímu stíhání dán z jejich strany.

Dále bude popsáno na několika konkrétních prostudovaných případech, se kterými se autorka práce setkala při svém zaměstnání, v jaké situaci se rodiny nacházejí a jaké možnosti mají rodiče samoživitelé, aby se byli schopni řádně ekonomicky i sociálně postarat o nezletilé nezaopatřené děti, které jim byly svěřeny do péče. Bude poukázáno na to, jak by se změnila sociální a ekonomická situace těchto rodin, kdyby jim bylo vypláceno navrhované zálohové výživné za povinného, který svoji vyživovací povinnost řádně neplní, a jaký zásadní vliv by to na rodinu mělo.

Závěrem bude provedeno vyhodnocení získaných dat s návrhy řešení situace uvedených konkrétních případů formou znovuzavedení vyplácení zálohového výživného.

Teoretická východiska

2 Základní charakteristika vyživovací povinnosti, její právní kvalifikace a druhy výživného

„Opakem práva je ovšem povinnost, o povinnostech však nehovoříme. A tak si neuvědomujeme, že rubem každého práva je povinnost – mám-li právo na děti, pak tomu odpovídá povinnost se o ně postarat. Mám-li právo o nich rozhodovat, pak mám i povinnost je vychovávat.“¹

„Vyživovací povinnost je povinnost hradit životní náklady či zabezpečovat potřeby mezi subjekty rodinně-právních vztahů. Vyživovací povinnost nepředstavuje jen hrazení výživy, ale též uspokojování ostatních hmotných a kulturních potřeb. Výživné pro dítě má navíc cíl podpořit a zajistit všestranný rozvoj dítěte po stránce fyzické, duševní a sociální.“²

2.1 Platná právní úprava vyživovací povinnosti

K poslední změně ve vyživovací povinnosti došlo k 1. 1. 2014, kdy nabyl účinnosti Zákon č. 89/2012 Sb. – nový občanský zákoník. Vyživovací povinnost je od té doby zakotvena v platné právní úpravě, a to v občanském zákoníku č. 89/2012 Sb., rodinné právo – část 2., pododdíl 4 § 910 až § 923. Dříve byla vyživovací povinnost upravena v Zákoně o rodině č. 94/1963 Sb., v části třetí výživné, hlava první až pátá, který byl platný do roku 2009. Vyživovací povinnost tedy vyplývá přímo z občanského zákoníku.

„Zákon o rodině, stejně jako nový občanský zákoník, klade na ochranu zájmů nezletilých dětí patriční důraz. Ochrana nezletilých dětí v souvislosti s rozvodem manželství se v platné právní úpravě projevuje v podobě ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) a odst. 3 občanského zákoníku (dále jen OZ), kdy manželství nelze rozvést v případě, že

¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Vyživovací povinnost po rekodifikaci. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges), 13 s. ISBN 978-807502-023-9.

² KOVÁŘOVÁ, Daniela. Vyživovací povinnost po rekodifikaci. Praha: Leges, 2014. Praktik (Leges), 29 s. ISBN 978-807502-023-9.

rozvod manželství by byl v rozporu se zájmem nezletilých dětí daným zvláštními důvody.“³

Ve zvláštním ustanovení § 909 občanského zákoníku je zakotveno, že změní-li se poměry, soud změní rozhodnutí týkající se výkonu povinnosti a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti i bez návrhu. Z tohoto vyplývá, že rozhodnutí soudu ve věcech výkonu rodičovské odpovědnosti, resp. rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilého dítěte, které není plně svéprávné, jsou vždy rozhodnutími pro tentokrát, tj. jsou vydávána cum clausula rebus sic stantibus. To kromě jiného znamená, že tato rozhodnutí lze změnit i poté, co nabyla právní moci.⁴

2.1.1 Druhy vyživovací povinnosti

V České republice občanský zákoník rozlišuje 5 druhů vyživovací povinnosti, a to vyživovací povinnost mezi rodiči a dětmi, vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými, vyživovací povinnost mezi manžely, výživné nerozvedeného manžela a příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce.⁵ Nejrozšířenější a nejvýznamnější vyživovací povinností je vyživovací povinnost rodičů vůči dětem, kterou nejprve upravuje OZ a později na podnět jednoho z rodičů je o této vyživovací povinnosti rozhodnuto rozsudkem okresního soudu nebo po odvolání krajského soudu v místě bydliště nezletilého dítěte. Tímto druhem vyživovací povinnosti se budeme zabývat v této bakalářské práci.

„Vyživovací povinnost rodičů k dětem začíná narozením dítěte a končí okamžikem, od něhož je dítě schopno samo se živit. Vyživovací povinnost ovšem není možno pojímat úzce jen na oblast materiální nebo finanční, ale je třeba ji rozšířit i do nemateriální sféry. Oba rodiče jsou povinni přispívat na výživu dítěte podle svých schopností, možností a majetkových poměrů.“⁶

³ ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. Rozvod manželství. Praha: Leges, 2013. Teoretik, 52 s. ISBN 978-80-87576-66-3.

⁴ Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-457-6.

⁵ <http://www.rodinausoudu.cz/vyživovací-povinnost-a-její-druhy>.

⁶ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 34 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

2.2 Charakteristika trestného činu zanedbání povinné výživy a jeho právní úprava

2.2.1 Charakteristika trestného činu zanedbání povinné výživy

„Přestože zákon ukládá rodičům, manželům a příbuzným povinnost zajišťovat a hradit výživu v rozsahu uvedeném v rozsudku, v praxi se tak velmi často neděje. Pokud povinný neplní dobrovolně vyživovací povinnost, je prvním trestem výkon rozhodnutí. V některých případech se však stane, že neplnění vyživovací povinnosti s sebou ponese i trestněprávní následky. Pak nastupuje trestní zákoník, v němž je obsaženo ustanovení § 196.“⁷

2.2.2 Právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy

„Trestný čin zanedbání povinné výživy je zařazen do hlavy čtvrté zvláštní části trestního zákoníku, která nese název „Trestné činy proti rodině a dětem“ pod § 196 trestního zákoníku č.40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ), a to v následujícím přesném znění:⁸

§ 196

Zanedbání povinné výživy

- 1) Kdo neplní, byť i z nedbalosti, svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

⁷ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 101 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

⁸ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

- 2) Kdo se úmyslně vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než čtyři měsíce, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- 3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, vydá-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 oprávněnou osobu nebezpečí nouze.

§ 196a

Zvláštní ustanovení o trestání

Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.

§ 197

Zvláštní ustanovení o účinné lítosti

Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat rozsudek.⁹

2.2.3 Dřívější právní úprava trestného činu zanedbání povinné výživy

„Toto ustanovení mělo v dřívějším trestním zákoně číslo § 213 a pod tímto označením je celá skutková podstata zanedbání povinné výživy známa i širší veřejnosti.“¹⁰

⁹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

Dne 23. 11. 2012 byla ve Sbírce zákonů pod č. 390/2012 vyhlášena novela trestního zákoníku, která stanovila nové podmínky ve vztahu k trestnému činu zanedbání povinné výživy, které platí do současné doby a jsou uvedeny výše v právní úpravě.

2.2.4 Obecně k trestnému činu zanedbání povinné výživy

„Objektem tohoto trestného činu zanedbání povinné výživy je nárok na výživu, jak je uvedeno v občanském zákoníku. Vyživovací povinnost vyplývá tedy ze zákona a nevyžaduje, aby vyživovací povinnost a její rozsah byly určeny rozhodnutím soudu. Výjimku tvoří případ, kdy jde o nemanželské otcovství, které nebylo uznáno souhlasným prohlášením rodičů. V tomto případě trestní odpovědnost ze zanedbání povinné výživy může nastoupit až od okamžiku, kdy nabylo právní moci rozhodnutí soudu o určení otcovství.

Předmětem útoku je osoba, vůči níž má pachatel zákonnou vyživovací povinnost. Touto osobou je v převážné většině případů nezletilé dítě.

Povinnost vyživovat nebo zaopatřovat spočívá nejen v poskytování peněžitého plnění, ale i v povinnosti vyživovat a zaopatřovat oprávněnou osobu v naturální formě, tedy ve fakticky poskytované péči. Při zanedbání povinné výživy u dítěte se rozumí nejen neplnění výživného poskytovaného v penězích, ale i neplnění povinnosti vyživovat jiného v naturální formě a povinnosti zaopatřovat jiného, tedy neplnění povinnosti poskytovat dítěti stravu, ošacení, bydlení, pečovat o jeho zdraví a čistotu, vykonávat nad ním dohled, popř. opatřovat další prostředky potřebné pro jeho všestranný rozvoj.

Odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy není vyloučena samotnou okolností, že obviněný nevěděl, kde se nachází osoba, které měl platit výživné, jestliže se nesnažil místo jejího pobytu dostupnými prostředky zjistit.“¹¹

¹⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 101 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-428-5.

2.3 Rozvod, popř. rozchod rodičů a jeho vliv na nezletilé dítě

„Rodina poskytuje člověku jako bytosti hmotné, duševní a společenské možnosti k uspokojení hmotného „já“, duševního „já“ a naplnění společenské souvztažnosti. Pro dítě představuje rodina nezbytné ochranné a výchovné prostředí. Lidský jedinec se v rodině vyvíjí po stránce fyzické, duševní a sociální.“¹²

2.3.1 Rozvod

„S nástupem modernity se rozvolnila některá významná pouta, jimiž společnost držela pohromadě rodinu jako mezigenerační společenství i jako manželský pár. Poklesla především síla ekonomického tlaku na udržení rodiny. Rodina se začala častěji rozpadat rozvodem a reorganizovat opakovaným manželstvím.“¹³

„Rozvod se v naší společnosti stal zcela běžnou záležitostí. Rozvod nebo jeho perspektiva – ne-li vlastní, pak blízkých – otřásl pocitem bezpečí u většiny lidí.

Když se dvojice rozhodne pro rozvod, má před sebou celou řadu rozhodnutí. Ta nejdůležitější rozhodnutí – často také nejbolestivější, se týkají dětí.“¹⁴ V některých případech projeví zájem o výchovu a péči o nezletilé dítě oba rodiče, což není tak časté. Ve většině případů je tomu většinou naopak. Jeden z rodičů, z 99 % otec, domácnost a svoji rodinu opustí a jediný, kdo zůstane na péči o nezletilé dítě, je jeho matka, která tuto úlohu převezme za oba rodiče.

„Důležitým faktorem, ovlivňujícím schopnost dětí přizpůsobit se novým podmínkám po rozvodu, je častý a pravidelný kontakt s oběma rodiči.“¹⁵

¹² HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace v České republice. Praha: Leges, 2014. Teoretik, 13 s. ISBN 978-80-7502-015-4.

¹³ HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace v České republice. Praha: Leges, 2014. Teoretik, 22 s. ISBN 978-80-7502-015-4.

¹⁴ WARSHAK, Richard Ades. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál), 15 s. ISBN 80-7178-089-8.

¹⁵ EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. Praha: Talpress, 2000, 93 s. ISBN 80-7197-169-3.

2.3.2 Statistika rozvodovosti

„Soudy České republiky vydaly v roce 2016 rozhodnutí o rozvodu 25,0 tisíc manželství, o 1,1 tisíce méně než v roce 2015. Rozvod se z 58,9 % týkal rodin, kde žily nezletilé děti. Převažovaly v nich rodiny s jedním dítětem (7,5 tisíce) a se dvěma dětmi (6,4 tisíce). Intenzita rozvodovosti byla nejvyšší v období tři až šest let od uzavření manželství. Úhrnná rozvodovost se podle předběžných výpočtů v roce 2016 meziročně mírně snížila na 45 % při průměrné délce trvání manželství při rozvodu 13,1 let.“¹⁶

2.3.3 Formy rodinného soužití

V dnešní moderní době kromě standardní rodiny, jak ji známe, vznikají i další formy rodinného soužití, a to např. výchova dítěte homosexuálními páry, matka na „objednávku“, rodičovství bez otce. Jedná se o tyto formy:

- nesezdané soužití - tzv. soužití druh a družka
- rodiny s jedním rodičem - jedná se převážně o svobodné matky
- nevlastní rodiny – jedná se o rodiny, kde si rodiče najdou nového partnera
- rodiny homosexuálních partnerů

Mladší generace se liší od starší generace tím, že je otevřenější k novějším formám soužití, akceptuje nesezdané soužití a toleruje rodiny homosexuálních partnerů. Navzdory převažujícímu a rostoucímu podílu nesezdaných párů, je to pro mnoho z těchto párů stále spíše přechodná etapa života.

3 Vymáhání výživného

„Výživné jsou peníze určené přímo pro potřeby dítěte. Jedná se o pohledávku z hlediska zákona zvláště chráněnou, výživné je přednostní pohledávkou a tomuto faktu nasvědčuje i ustanovení trestního zákoníku týkající se výživného.“¹⁷

V některých případech se u soudu při projednání výživného povinný hájí tím, že výživné platí v naturáliích, a to ve formě různých dáreků, placení spoření na nezletilého či kupováním ošacení. Tyto platby však nelze považovat za výživné, protože nesměřují

¹⁶ <https://www.czso.cz/csu/czso/cris/pohyb-obyvательства-rok-2016>

¹⁷ Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí. Brno: Ekologický právní servis, c2000. ISBN 80-902570-8-9.

k uspokojování odůvodněných potřeb nezletilých dětí. Povinný rodič je tedy i nadále povinen platit k rukám oprávněné osoby výživné, jak o tomto rozhodl soud.

3.1 Exekuce

„Pokud ten, komu byla povinnost uložena pravomocným soudním rozhodnutím, ji nesplní dobrovolně a ve lhůtě k tomu určené, může oprávněná osoba požádat o výkon rozhodnutí (exekuci). Má na výběr dvě možnosti:

- soudní výkon rozhodnutí
- výkon rozhodnutí pomocí exekutora.

Výkon rozhodnutí znamená, že soud či exekutor zajistí úhradu služného výživného z majetku, který povinná osoba má, nebo z příjmu, který povinná osoba pravidelně dostává.¹⁸ Dlužné a běžné výživné lze tímto způsobem získat jen za předpokladu, že povinný má nějaký příjem nebo majetek.

„Výkonem rozhodnutí lze získat dlužnou částku, anebo požádat o pravidelné srážky. Výživné je vždy přednostní pohledávkou, což je pro oprávněnou osobu výhoda. Přednostní pohledávky jsou totiž uspokojovány jako první a lze na ně použít celý zbytek příjmu povinné osoby.“¹⁹

3.1.1 Soudní výkon rozhodnutí

„Pokud by se oprávněná osoba rozhodla pro soudní výkon rozhodnutí, musí se obrátit k okresnímu či obvodnímu soudu příslušnému podle bydliště dítěte. Oprávněná osoba neplatí soudní poplatky, musí však v návrhu na výkon rozhodnutí navrhnout, jakou formou má být výkon rozhodnutí proveden.“²⁰

¹⁸ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 94 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

¹⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 95 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

²⁰ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 97 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

Soudní výkon rozhodnutí je vhodnou volbou tehdy, je-li povinná osoba zaměstnána v pracovním poměru nebo příjemcem starobního důchodu či výsluhové renty, z kterých je možné dlužné částky strhávat.

3.1.2 Výkon rozhodnutí prostřednictvím exekutora

Druhou variantou exekuce je výkon rozhodnutí prostřednictvím soudního exekutora, jehož činnost je upravena zákonem č. 120/2001 Sb. - exekuční řád. „Exekutor je osobou s právníkým vzděláním, zkouškami a zkušeností v oblasti vymáhání pohledávek, kterým se říká výkon exekučních titulů.“²¹

Oprávněný si sám zvolí exekutora s působností na území ČR. Za podání návrhu oprávněná osoba nic neplatí, tyto poplatky jsou vymáhány od povinného. Exekutor sám prošetří poměry povinného a zvolí nejvhodnější způsob provedení exekuce. Jelikož je exekutor finančně zainteresovaný na průběhu exekuce, bývá úspěšnější při vymáhání pohledávek než soud.

Exekuce se vždy zahajuje až na základě podaného návrhu oprávněnou osobou. K tomuto návrhu se přikládá kopie exekučního titulu, což je vykonatelné rozhodnutí, na jehož základě má povinný platit výživné. Po doručení usnesení o nařízení exekuce posoudí exekutor nejvhodnější způsob provedení exekuce a následně vydá exekuční příkaz.

3.1.3 Povinný ve vazbě či ve výkonu trestu

Vymáhání výživného po osobě, která je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, je složité. „Složitost situace je násobena omezenými pracovními možnostmi ve věznici. I pokud by si byla odsouzená osoba vědoma své zákonné povinnosti a chtěla výživné platit, ne v každé věznici je možnost pracovního zařazení.“²² Z těchto důvodů je výkon rozhodnutí o exekuci obtížný a v některých případech i vyloučený, protože odsouzení mnohdy nemají ve věznici žádný příjem.

²¹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 98 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

²² KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 100 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

3.2 Podání trestního oznámení pro podezření z trestného činu

Podmínkou pro podání trestního oznámení pro podezření z trestného činu zanedbání povinné výživy je: za prvé neplnění vyživovací povinnosti po dobu nejméně čtyř měsíců po sobě jdoucích, za druhé se musí jednat o úmyslné vyhýbání se vyživovací povinnosti.

První podmínka je naplněna tehdy, pokud rodič neposílá výživné vůbec. Někteří rodiče se vymaní z trestní odpovědnosti tím, že každý měsíc zasílají výživné, nicméně nikoli ve stanovené výši. V takovém případě je policie nemůže trestně stíhat.

O úmyslné vyhýbání se trestní odpovědnosti se jedná, když povinný jako odsouzený ve výkonu trestu odmítá pracovat, ačkoliv mu je práce nabízena. Když povinný registrovaný na úřadu práce jako nezaměstnaný odmítne nabízenou práci, anebo když je kvůli vlastní chybě vyhozen z práce, (např. pro absenci nebo požití alkoholu).

3.2.1 Jaké doklady vzít na policii

Pokud se oprávněná osoba rozhodne podat trestní oznámení na policii, může tak učinit na kterémkoliv obvodním oddělení Policie ČR. Pokud podá oprávněná osoba trestní oznámení mimo místně příslušné obvodní oddělení, je následně toto trestní oznámení postoupeno. V mnoha případech již oprávněné osoby kapitulovaly a na obvodní oddělení Policie ČR se dostaví, až na popud úřadu práce, oddělení státní sociální podpory, který požaduje, aby bylo na povinného podáno trestní oznámení. Při podání trestního oznámení se předkládají tyto doklady:

- občanský průkaz
- rodný list dítěte
- rozsudek o stanovení výživného s doloženou právní mocí (včetně rozsudků o zvýšení či snížení výživného)
- potvrzení o studiu
- doklady o úhradách výživného (složenky, výpisy z účtu či jiné doklady)

3.2.2 Využití zvláštního ustanovení o účinné lítosti

„Trestní zákoník nemá jen represivní, tedy sankční charakter. Jeho druhou rolí je výchova, resp. tlak na dodržování povinností. Výrazem výchovné role trestního zákoníku je ustanovení o účinné lítosti. Toto ustanovení znamená, že i když se pachatel skutečně daného skutku dopustil, postačí, když dlužnou částku v plném rozsahu uhradí v průběhu hlavního líčení. Pokud se tak stane, posuzuje toto jednání trestní právo jako účinnou lítost, a trestní stíhání bude zastaveno. Povinná osoba tak může znovu pokračovat ve svém protiprávním jednání, ovšem nové trestní stíhání bude zahájeno až po uplynutí dalších čtyř dlužných měsíců.

Toto ustanovení bývá často kritizováno ze strany oprávněných osob, které mají děti v péči a jejichž finanční situace není příliš uspokojivá. Tyto osoby musí zajišťovat každodenní péči o svěřené osoby, jsou to právě ony, které navíc musí v případě neplacení výživného vyvíjet iniciativu, platit advokáty, obracet se na soud či na orgány policie, přesvědčovat je o zahájení trestního stíhání, a pokud se tak stane, žijí v nejistotě, zda u hlavního líčení povinná osoba neuhradí dluh, a poté neodejde od soudu zcela nepotrestána.“²³

3.3 Státní sociální podpora

Státní sociální podporu je zařazena do této kapitoly, protože je to jeden z možných finančních příjmů rodičů samoživitelů, a v některých případech i jediný z příjmů, který pomáhá zlepšovat životní úroveň rodičů samoživitelů a jejich dětí. V této kapitole se budeme zabývat jen sociálními dávkami, na které mohou mít nárok pouze rodiny s dětmi.

„Sociální péčí zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení, popř. jinými příjmy, a občanům, kteří ji potřebují vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nebo věku, anebo kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci či nepříznivé zdravotní poměry.“²⁴

²³ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: výživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011. Praktik (Leges), 103 s. ISBN 978-80-87212-84-4.

²⁴ ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, 66 s. ISBN 978-80-247-5147-4.

„Dávky státní sociální podpory jsou upraveny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákonem č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu a zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky.“²⁵

3.3.1 Pomoc v hmotné nouzi

„Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Podle Listiny základních práv a svobod je i náš stát povinen zajistit každému občanovi podmínky pro důstojný život.“²⁶

Osobou, která má nárok na poskytnutí příspěvku v hmotné nouzi, je osoba, jejíž příjem a příjem společně posuzovaných osob po odečteních nákladů na bydlení nedosahuje částky na živobytí. Podmínkou je, že si osoba nemůže sama příjem zvýšit vzhledem ke svému věku, zdravotnímu stavu nebo z jiných závažných důvodů. Z těchto důvodů jsou závažně ohroženy její životní podmínky.

„Nezbytné živobytí tedy zahrnuje zvláště výživu, ubytování, šatstvo, osobní hygienu, vybavení domácnosti, topení a osobní potřebu denního života. U dětí a mládeže zahrnuje nezbytné živobytí také zvláštní potřeby, nezbytné především pro jejich rozvoj (vzdělání).“²⁷

V systému pomoci v hmotné nouzi jsou tyto dávky:

- příspěvek na živobytí
- doplatek na bydlení
- mimořádná okamžitá pomoc

Příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení jsou dávky měsíčně se opakující, kdyzto mimořádná okamžitá pomoc je dávkou jednorázovou.

„Při stanovení, zda je osoba v hmotné nouzi, je důležité zjištění jejich majetkových a sociálních poměrů.“²⁸

²⁵ HALÍŘOVÁ, Gabriela a Petra MELOTÍKOVÁ. Praktikum z práva sociálního zabezpečení: podle stavu k 1. 10. 2015. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges), 123 s. ISBN 978-80-7502-090-1.

²⁶ ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, 126 s. ISBN 978-80-247-5147-4.

²⁷ ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, 127 s. ISBN 978-80-247-5147-4.

²⁸ ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, 129 s. ISBN 978-80-247-5147-4.

3.3.2 Přídavky na dítě

„Přídavek na dítě je základní, opakující se dávkou závislou na příjmu rodiny ze systému státní sociální podpory (SSP), která je poskytována rodinám s nezaopatřenými dětmi, a pomáhá jim krýt náklady spojené s výchovou a výživou nezaopatřených dětí.“²⁹

3.3.3 Příspěvek na bydlení

„Příspěvek na bydlení pomáhá rodinám s úhradou nákladů na bydlení, pokud mají nízký příjem. Ten se posuzuje za předchozí kalendářní čtvrtletí.“³⁰

Tento příspěvek smí čerpat vlastník nebo nájemce, který musí mít na této adrese nahlášen trvalý pobyt. Pro posouzení, zda bude příspěvek na bydlení schválen, se kromě příjmů žadatele posuzují i příjmy všech osob, které jsou přihlášeny k trvalému pobytu na této adrese.

3.3.4 Rodičovský příspěvek

„Rodičovský příspěvek je nezávislý na příjmu rodiny. Rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně celodenně a řádně pečuje o dítě, má nárok na RP nejdéle do 4 let věku dítěte, a to nejdéle do doby, kdy byla na rodičovském příspěvku vyplacena z důvodu péče o totéž nejmladší dítě v rodině celková částka 220 000,-Kč.“³¹

Tuto celkovou částku 220 000,-Kč si lze rozložit a čerpat několika možnostmi, kdy nejvyšší možná měsíční splátka činí 11 500,-Kč a minimální doba čerpání je 19 měsíců a maximální je do 4 let věku dítěte.

²⁹ ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, 202 s. ISBN 978-80-247-5148-1.

³⁰ ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, 204 s. ISBN 978-80-247-5148-1.

³¹ ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, 205 s. ISBN 978-80-247-5148-1.

3.3.5 Zálohové výživné

Jedním z negativních dopadů neplacení výživného je riziko vystavení oprávněné osoby a nezletilého dítěte chudobě. Jedno z řešení, jak by se tomu dalo předejít, je vyplácení zálohového výživného státem. Již několikrát byl návrh zákona o zálohovém výživném předložen vládě, ale nikdy nedošlo k jeho schválení.

Koncem března 2017 byl ministryní práce a sociálních věcí, Michaelou Marksovou, předložen a následně vládou schválen návrh na přijetí zákona o zálohovém výživném, což znamená, že by za neplatiče mohl alimenty na jejich děti platit stát, a následně by po dlužníkovi výživné vymáhal zpět cestou úřadů práce, které by zálohové výživné vyplácely. Návrh na zálohové výživné dále putoval do poslanecké sněmovny ke schválení. Zálohové výživné již existuje a je vypláceno v 15 zemích Evropy. Toto vyplynulo z článku uvedeného na <http://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/zalohove-vyzivne-bylo-schvaleno-vladou-co-to-pro-nas-snamena-1330854>

Výhodou vyplácení zálohového výživného by bylo, že by oprávněná osoba a nezletilé dítě dostaly výživné, které jim náleží a bylo jim i vyměřeno soudem, a přesto by vyživovací povinnost povinnému neodpadla, protože by výživné po povinném i nadále vymáhal stát zastoupený úřadem práce.

3.4 Neúplná rodina a sociální důsledky neplacení výživného

V této kapitole se budeme zabývat vlivem rozvodu a následným neplacením výživného a s tím souvisejícím nezájmu ze strany povinného na nezletilé dítě. Neplacení výživného znamená ve většině případů nedostatek příjmů a materiálních potřeb pro běžný život oprávněné osoby a nezletilého dítěte, který z důvodu nedostatku finančních prostředků nemá možnost studovat na soukromých a vysokých školách, kde jsou vyšší finanční náklady, nebo se nemohou věnovat svým koníčkům a jezdit na různé placené aktivity pořádané školou, v důsledku čehož dochází k sociálnímu vyloučení nezletilého dítěte, které má vliv na jeho psychiku a zdárný sociální a duševní vývoj.

„Vlivem rozvodu dítě, s nímž dosud nebyly žádné mimořádné problémy, najednou třeba neprospívá, stane se samotářským, je nedůtklivé, některé se dopouští i menších nebo

větších přestupků, odcizuje se rodičům a přimyká se k partě, která je přijímá. V krajním případě demonstruje své zoufalství a zklamání i pokusem o sebevraždu.“³²

3.4.1 Vliv ekonomické situace na rodinu

„Táta se odstěhuje z domu. Máma stále nemá čas, protože musí více pracovat a vydělávat. Peněz je vždy málo. Přestěhujete se z domu a z prostředí, které vám bylo známé, do menšího bytu v horší části města.“³³

„Hospodářská situace bývá za těchto okolností méně spolehlivá, osamocená matka s dítětem má méně jistoty v zaměstnání, má příliš velkou dávku odpovědnosti na svém kontě, ba i její společenské postavení ani v dnešní době zdaleka ještě není bez problémů. Dochází k izolaci této společenské jednotky, uzavřenosti do sebe, výlučné vázanosti jednoho na druhého v tomto úzkém svazku.“³⁴

Mnohdy jsou osamocení rodiče nuceni v důsledku neplacení výživného ze strany povinného hledat několik zaměstnání, aby byli schopni finančně zabezpečit sebe a svoje nezletilé dítě. V důsledku toho jsou často mimo domov a ponechávají svoje dítě bez dozoru a řádného vedení, a je tu tedy nebezpečí, že dítě takto osamělé matky nebo otce, bývá díky tomu zanedbáváno nejen v oblasti sociální ale i v oblasti vzdělání.

„Dítě si ještě neumí ujasnit, že matka, která je živá, šatí, je plně zaměstnaná a má hospodářské i výchovné problémy, obvykle nemá nazbyt a nemůže kupovat drahé hračky a každou věc, která se mu zalíbí.“³⁵

3.4.2 Změna postavení dítěte v rodině

„Po pádu totalitního režimu se začalo postavení dětí v rodině měnit. Děti se stále aktivněji a tvořivěji podílejí na organizaci rodinného života. Vztah mezi rodiči a dětmi se nerozvíjí v rovině autority a podřízenosti, ale v rovině přátelství a partnerství. V tomto

³² MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. *Knihy pro rodiče*, 13 s.

³³ WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. *Rádci pro život (Portál)*, 47 s. ISBN 80-7178-089-8.

³⁴ MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. *Knihy pro rodiče*, 62 s.

³⁵ MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. *Výchova dětí v neúplné rodině*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. *Knihy pro rodiče*, 20 s.

vztahu se rozvíjí pozitivní přístup rodičů k dítěti a zvyšuje se otevřenost v kladení otázek, kde neplatí tabu. „Tradiční“ výchovné metody ustupují do pozadí a jsou nahrazovány výměnou názorů, přesvědčováním, sdělováním stanovisek. Autoritativní rozhodování je nahrazeno diskusí, na níž se podílejí obvykle všichni členové rodiny.“³⁶

3.4.3 Riziko vzniku syndromu zavržení rodiče

„Mnohaleté výzkumy podporují naše přesvědčení, že děti po rozvodu potřebují mít kvalitní vztah s oběma rodiči, bez ohledu na případné osobní nedostatky nebo krátkodobý negativní vliv. Je-li kontakt s jedním z rodičů vážně omezován nebo vůbec odepřen, může je to trvale citově poškodit.“³⁷

Se syndromem zavrženého rodiče se setkáváme v případech, kdy je nezletilé dítě svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů. Zavržený rodič může jen obtížně plnit svoji sociální roli v životě dítěte, když jej dítě ve svém životě odmítá.

„Rozvinutý syndrom zavržení rodiče, který odhalujeme přibližně na 25 % u dětí svěřených do výchovy jednomu z rodičů, má samozřejmě i průvodní důsledky tohoto jevu. Každoročně jde o zhruba 7600 dětí. Ale i u ostatních dětí se objevují dílčí či mírnější projevy tohoto syndromu zavržení rodiče. Zcela bezproblémové vztahy k druhému rodiči jsou u nás po rozvodu spíše výjimkou, týkají se zhruba 15 % uvedené dětské populace.“³⁸

U dítěte vlivem syndromu zavržení jednoho z rodičů dochází ke zpomalení a zdeformování emocionálního vývoje, kdy dítě ztrácí sebedůvěru. Sebehodnocení dítěte tak utrpí citelnou trvalou ránu.

„Když se manželé rozhodnou ukončit své manželství, často cítí potřebu přerušit styky i se členy rodiny, které sňatkem získali za příbuzné. Obzvláště vůči dětem je to velmi kruté, protože pro ně jsou součástí rodiny po celý jejich život a nyní těžko nesou, že je opustili. Pro ně stále zůstávají babičkou a dědečkem, strýčkem, bratřenci.“³⁹

³⁶ HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace v České republice. Praha: Leges, 2014. Teoretik, 30 s. ISBN 978-80-7502-015-4.

³⁷ EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. Praha: Talpress, 2000, 134 s. ISBN 80-7197-169-3.

³⁸ BAKALÁŘ, Eduard. Rozvodová tematika a moderní psychologie: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem). Praha: Karolinum, 2006, 31 s. ISBN 80-246-1089-2.

³⁹ EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. Praha: Talpress, 2000, 139 s. ISBN 80-7197-169-3.

3.4.4 Pracovní uplatnění samoživitelek pečujících o nezletilé dítě

„Vhodné pracovní podmínky, jejich vytvoření či úprava na základě dohody účastníků pracovněprávního vztahu jsou jedním z nezbytných předpokladů adekvátního sladění pracovních a rodinných rolí zaměstnanců pečujících o dítě.“⁴⁰

Sladování pracovních povinností a péče o nezletilé dítě je v podstatě nikdy nekončící záležitost. V nemalé míře se setkáváme s problémy, kdy je matka jako samoživitelka omezena na trhu práce.

„Jelikož zájmem společnosti rovněž je, aby z dětí vyrostli zdraví a psychicky i fyzicky odolní jedinci, je třeba zajistit dobré a vhodné pracovní podmínky zaměstnancům, kteří o malé či menší děti pečují, aby mohli bez problémů skloubit svůj rodinný život s životem pracovním a aby v obou těchto sférách svého života plnohodnotně plnili svoji úlohu a funkci.“⁴¹

V zákoníku práce je zakotvena zvýšená ochrana osamělým zaměstnancům, kteří pečují o nezletilé dítě, ale jsou i případy, kdy tyto osoby byly při hledání zaměstnání znevýhodněny jen díky tomu, že mají malé dítě a jsou samoživitelky. Při výběrovém řízení či při pohovoru se často vyskytly otázky typu: „Máte malé dítě? Jste s ním sama? Kdo bude o dítě pečovat, když onemocní?“ V dnešní době, kdy se hranice odchodu do důchodu posunula, babičky a dědečkové nezletilých často chodí ještě do práce a nemohou s péčí o nezletilé dítě pečujícímu rodiči pomoci. K tomu přidejte malé dítě, které začne navštěvovat nějaké školní prostředí, ať mateřskou školku nebo následně základní školu, což je prostředí, kde je koncentrace většího počtu dětí a kde se nevyhnou nemocem. V důsledku onemocnění je rodič následně nucen zůstat s dítětem doma a pečovat o něj, což mu znemožňuje chodit do zaměstnání, a to se následně projeví na snížení jeho mzdy, což může rodině způsobit existenční problém.

⁴⁰HALÍŘOVÁ, Gabriela. Sladění pracovních a rodinných rolí zaměstnanců pečujících o děti. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-92-2, 27 s.

⁴¹ HALÍŘOVÁ, Gabriela. Sladění pracovních a rodinných rolí zaměstnanců pečujících o děti. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-92-2, 46 s.

3.4.5 Společenský život osamocených rodičů

Každý občan, a to platí i pro osamocené rodiče, má právo na vlastní život. Nikdo nemá právo někomu jej upírat, omezovat ho nebo jej soudit, za to, že znovu žije.

Většina rodičů se po rozvodu straní společnosti, je pro ně těžké navázat společenské příležitosti, a proto se raději zaměří na nezletilé děti, a to jim pomáhá se s celou situací vyrovnat. Sami si pak ani neuvědomují, že tímto přístupem uškodí hlavně sobě ale i nezletilému dítěti.

„Rodiče, kteří se těžko vyrovnávají s rozvodem a skutečností, že jsou sami, spoléhají na toto dítě a hledají v něm oporu, nebo dokonce očekávají, že se bude starat o rodinu. Hovoří s ním jako se sobě rovným. Mohou tak v dětech vyvolat silně dysfunkční reakce, od přehnané starostlivosti o rodiče po deprese a myšlenky na sebevraždu.“⁴²

„Jsme-li na výchovu sami, mělo by mít dítě plnou důvěru k nám a nemělo by se bát přiznat se i k všelijakým prohřeškům. A přiznat se dokáže pouze dítě, které se nemusí bát. Třeba ví, že bude potrestáno, ale očekává trest přiměřený svému provinění.“⁴³

3.4.6 Nová rodina

Po rozchodu rodičů si většinou postupem času pečující rodič najde nového partnera a někdy i uzavře nové manželství. „Má-li dítě dědečka, strýce, nebo se matka znovu provdá a dítě citově k otčímovi přilne, je šťastné.“⁴⁴ V dnešní době se čím dál častěji stává, že děti mají nevlastního otce nebo matku, někdy i nevlastní sourozence či babičku s dědou.

„Dětem, které žijí jen s jedním z rodičů, by se proto měl umožnit styk s nevlastními sourozenci. Jejich okruh nejbližších by se tím podstatně a přirozeně rozšířil, děti by získaly větší citové zázemí a vědomí, že nejsou samy. Skutečnost, že mají sourozence, je ve vlastních očích vyzdvihuje a mezi kamarády jim dodává důležitost.“⁴⁵

⁴² EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti. Praha: Talpress, 2000, 140 s. ISBN 80-7197-169-3.

⁴³ MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. Výchova dětí v neúplné rodině. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. Knihy pro rodiče, 42 s.

⁴⁴ MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. Výchova dětí v neúplné rodině. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. Knihy pro rodiče, 25 s.

⁴⁵ MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. Výchova dětí v neúplné rodině. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. Knihy pro rodiče, 23 s.

3.4.7 Nepřítomnost otce ve výchově a následný vliv na vývoj nezletilého dítěte

„Psychologická poškození dětí vyrůstajících v rodinách s výhradní péčí matky mohou získávat různé formy: nejistotu z hlediska sexuální role, omezené schopnosti vytvářet intimní vztahy, depresi, úzkost, nedostatečné sebeovládání a - průvodce téměř všech emocionálních problémů a poruch chování - nízkou míru sebeúcty, nízké sebehodnocení.“⁴⁶

Není to jen problém ze strany otců, že mezi otcem a dítětem není žádný kontakt. Nemalou roli v tom může sehrát i samotná matka a její přístup. Někdy ze strany matky dochází k naschválům, kdy naplánuje na dobu, kdy má být dítě s otcem nějaký program, ať je to třeba nějaký výlet, kroužek nebo oslava. Některé tyto schválnosti jsou způsobeny neplacením výživného ze strany otce, kdy matka odmítá dítě otcí svěřovat s tvrzením, že když na dítě neplatí výživné, že nemá právo ani na styk s ním. Otcí se poté často setkávají s tvrzením, že pokud nezaplatí výživné, které dluží, dítě neuvidí. Takovou situací však nejvíce trpí nezletilé děti.

„Z domovů, v nichž otec chyběl, přichází neúměrně mnoho delikventů. Nejen že existuje silná závislost mezi nepřítomností otce a mužskou delikvencí, ale i mezi mírou recidivity.“⁴⁷ Toto tvrzení není ve všech případech pravdivé, velký vliv na tuto skutečnost má ekonomická situace rodiny, v níž vyrůstá, a na vztahu, jaký má nezletilý se svojí matkou.

„Podíl otce na sociálním vývoji jeho dcery je nejvíce patrný v adolescenci, kdy začínají její vztahy s chlapci. Dívka, která neměla pozitivní přínosný vztah se svým otcem během let před dospíváním, během něho i později, bude mít sklon k pocitům nejistoty ve vztahu k mužům. Může se cítit jako žena neatraktivní, může mít pochyby, že by ji nějaký muž mohl milovat pro ni samu a může mít obecnou nedůvěru v muže.“⁴⁸

„Nemůže-li se spolehnout na své rodiče – základnu svého pocitu bezpečí – nemůže se pak spolehnout na nic. Život již není tak bezpečný, tak předvídatelný, tak jistý.“⁴⁹

⁴⁶ WARSHAK, Richard Ades. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál), 48 s. ISBN 80-7178-089-8.

⁴⁷ WARSHAK, Richard Ades. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál), 41 s. ISBN 80-7178-089-8.

⁴⁸ WARSHAK, Richard Ades. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál), 38 s. ISBN 80-7178-089-8.

⁴⁹ WARSHAK, Richard Ades. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život (Portál), 59 s. ISBN 80-7178-089-8.

Důležité je říci, že na zdárný sociální vývoj nezletilého má velký vliv hlavně rodič, který o nezletilého pečuje. Záleží na něm, jak dokáže nezletilému vynahradit absenci druhého rodiče, jak jej dokáže vést a poskytnout mu pocit bezpečí.

Praktická část

4 Kvalitativní výzkum

Pro výzkum byla využita kvalitativní metoda a výzkum bude prováděn formou rozhovorů a studií konkrétních případů. S problematikou neplacení výživného a jeho následky na rodinu samoživitelů má autorka práce možnost se setkávat každý den při výkonu svého povolání na nejmenovaném obvodním oddělení policie, které se nachází v Ústeckém kraji, proto jí tato problematika není cizí. V praktické části se zaměří na konkrétní případy, s kterými se osobně setkala. Tyto případy zde budou popsány s uvedením, v jak svízelných situacích se tyto rodiny v důsledku neplacení výživného vyskytly. Pro utajení osob a jejich osobních dat jsou použita smyšlená jména.

Dále budou uvedeny statistické údaje, kolik trestných činů zanedbání povinné výživy bylo spácháno v roce 2016 na území České republiky. Tato data budou následně v tabulce a grafu rozčleněna podle krajů.

4.1 Statistický přehled neplacení výživného za rok 2016

V této kapitole budou statisticky zpracována a vyhodnocena data získaná ze statistického přehledu kriminality pro rok 2016 v České republice, která jsou přístupná na internetových stránkách Policie ČR. Přehled bude rozčleněn podle 14 krajů České republiky, aby došlo ke zpřehlednění, ve kterém kraji se nejvíce tato kriminalita vyskytuje. Ze statistického přehledu kriminality bylo zjištěno, že za rok 2016 bylo na území České republiky spácháno celkem 20669 trestných činů, z toho 863 trestných činů zanedbání povinné výživy. Je to sice jen malé procento v porovnání s ostatními trestnými činy, ale páčání tohoto trestného činu je závažné z hlediska jeho dopadu nejen na vývoj nezletilého, ale i na celou jeho rodinu. Jedná se ve většině případů o objasněné trestné činy, jak dokládá následující tabulka, protože pachatelem tohoto skutku může být pouze jeden z rodičů nezletilého dítěte, který je ve většině případů znám a je uveden v rodném listě dítěte, nebo pokud se k otcovství sám nepřiznal na matrice příslušného městského úřadu, bylo mu otcovství určeno soudně.

Pro zpřehlednění četnosti páchání trestného činu zanedbání povinné výživy podle všech 14 krajů v České republice v roce 2016, bude vypracována následující tabulka a zjištěné údaje znázorněny v grafu. Následně bude proveden kvalitativní výzkum získaných dat.

Tabulka č. 1: Statistika trestného činu zanedbání povinné výživy podle krajů v České republice za rok 2016

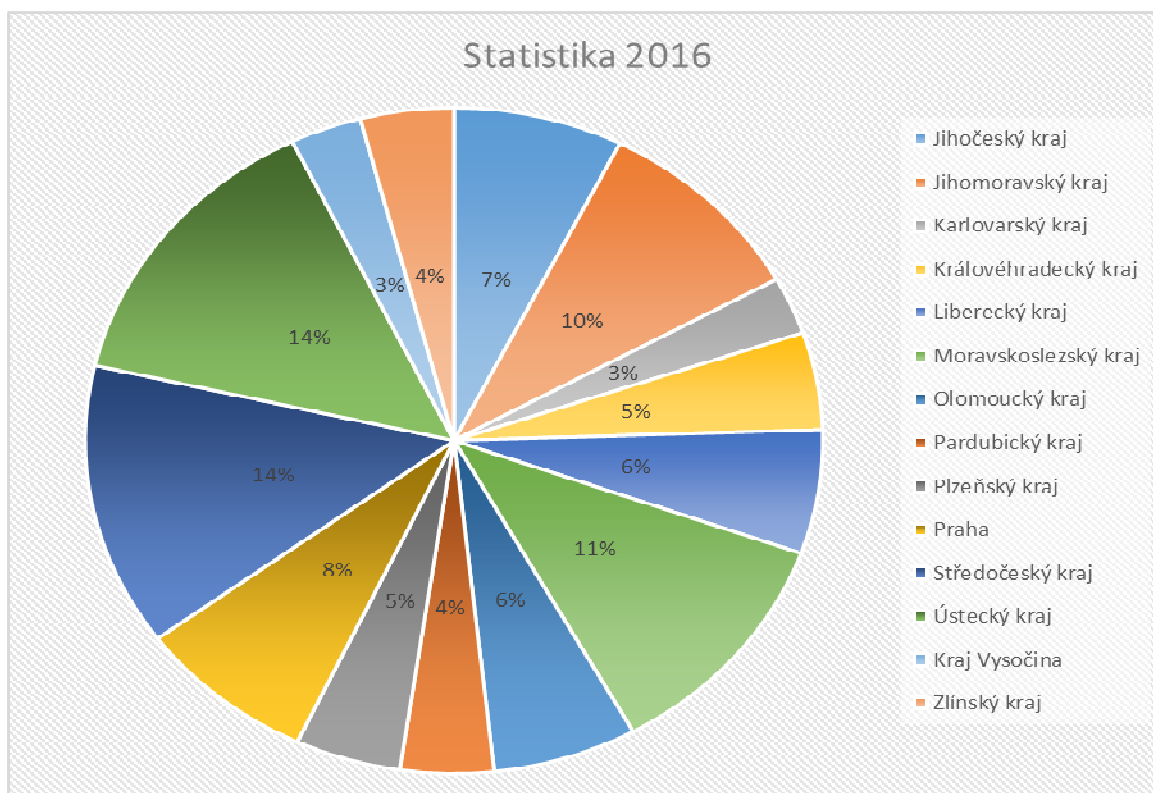
Kraj	Zjištěno počet	Objasněno počet	Objasněno %	Recidiva Počet	Recidiva %
Jihočeský	736	734	99,73	568	77,17
Jihomoravský	943	942	99,89	721	76,46
Karlovarský	277	274	98,92	84	30,32
Královéhradecký	469	468	99,79	349	74,41
Liberecký	596	549	98,83	365	61,24
Moravskoslezský	1132	1132	100	878	77,56
Olomoucký	627	627	100	426	67,94
Pardubický	406	406	100	247	60,84
Plzeňský	459	453	98,69	249	54,25
Praha	780	779	99,87	440	56,41
Středočeský	1363	1345	98,68	680	49,89
Ústecký	1431	1431	100	763	54,46
Vysočina	310	304	98,06	218	70,32
Zlínský	406	406	100	285	70,2

Zdroj: Statistické přehledy kriminality za rok 2016 na území ČR. Převzato ze stránek Policie ČR. Přepočítáno (dne 10. 10. 2017). Dostupné na: www.policie.cz. Pozn. Vlastní zpracování.

Byl učiněn vlastní výzkum ke zjištění, proč v některých případech - jak bylo znázorněno v této tabulce - byla objasněnost menší jak 100 %, i když pachatel tohoto skutku je vždy znám, neboť je otcem nebo matkou nezletilého dítěte. Šetřením bylo zjištěno, že se jedná o statistiku, která byla vygenerovaná elektronicky, vždy dle aktuálního stavu k poslednímu dni kalendářního roku, z policejní databáze tzv. ETR, což je zkratka pro evidenci trestných řízení, kde jsou elektronicky zpracovávány a evidovány veškeré trestné činy i přestupky, které policie zpracovává v rámci celé České republiky. V tomto

konkrétním roce, když byla vytvářena statistika za kalendářní rok 2016, se stalo, že trestný čin, který byl v roce 2016 zjištěn a zaevidován policií, nebyl během roku 2016 ještě objasněn a ukončen. V některých případech se stává, že prošetřování tohoto skutku trvá déle jak jeden rok, a k jeho ukončení a tedy i objasnění dochází až rok následující. Rok 2017 se již ve statistice za rok 2016 neznázorní. Nejedná se tedy o skutky, které by nebyly objasněny, ale jsou objasněny pouze v jiném kalendářním roce, a objeví se až v následující statistice za další kalendářní rok.

Graf 1: Grafické znázornění statistických údajů za rok 2016

Zdroj: Statistické přehledy kriminality za rok 2016 na území ČR. Převzato ze stránek Policie ČR. Přepočováno (dne 10. 10. 2017). Dostupné na: www.policie.cz. Pozn. Vlastní zpracování.

Z tabulky a následného grafu je patrné, že k největšímu výskytu trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 trestního zákoníku dochází nejvíce v Ústeckém kraji, jedná se o celých 14 %, což je 1401 případů ročně a také 14 % ve Středočeském kraji.

kraji, což činí 1363 případů ročně. Následně 11 % v Moravskoslezském kraji, 10 % v Jihomoravském kraji, 8 % v Praze, 7 % v Jihočeském kraji, 6 % v Libereckém kraji a Olomouckém kraji, 5 % v Královéhradeckém kraji a Plzeňském kraji, 4 % v Zlínském kraji a Pardubickým kraji, 3 % v Kraji Vysočina a v Karlovarském kraji.

Dle statistických údajů z Českého statistického úřadu bylo zjištěno, že Ústecký kraj je již několik let krajem s největší mírou nezaměstnanosti. Mohlo by se tedy zdát, že existuje souvislost mezi nezaměstnaností a neplacením výživného. Je to však mylná domněnka, protože místo spáchání trestného činu neplacení výživného je jak místo, kde bydlí oprávněná osoba, tak i povinný. Jelikož se tento skutek začne policií prošetřovat až na základě písemného nebo ústního podání trestního oznámení, které z 99 % podá oprávněná osoba, což je rodič samoživitel, dítě, babička nebo děda a jen v 1 % na základě písemného podnětu buď z okresního soudu, nebo okresního státního zastupitelství, popř. na základě písemného trestního oznámení z dětského diagnostického ústavu, kde je nezletilý umístěn na základě rozhodnutí soudu. Ve většině případů je však tento skutek nahlášen a následně zpracován v místě bydliště oprávněné, která podá na policii trestní oznámení, což ve většině případů není místo totožné s pobytem povinného.

4.2 Statistický růst neplacení výživného a recidivy v letech 2012 -2016 v České republice

Trestný čin zanedbání povinné výživy je specifický také v tom, že málokdy se jedná o ojedinělý případ, kdy povinný výživné řádně neplatí, většinou dochází k opakovanému neplacení výživného, což je tzv. recidiva. V dřívější právní úpravě měla recidiva svoje zastoupení, a to v § 196 odst. 3 písm. b trestního zákoníku, kde bylo uvedeno, že byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Za toto opakující neplacení výživného hrozila podezřelému vyšší trestní sazba. V dnešní době však recidiva nemá vliv na rozhodnutí o skutku, což vzhledem k výsledkům statistického vyhodnocení v tabulce č. 2 vede k zamyšlení.

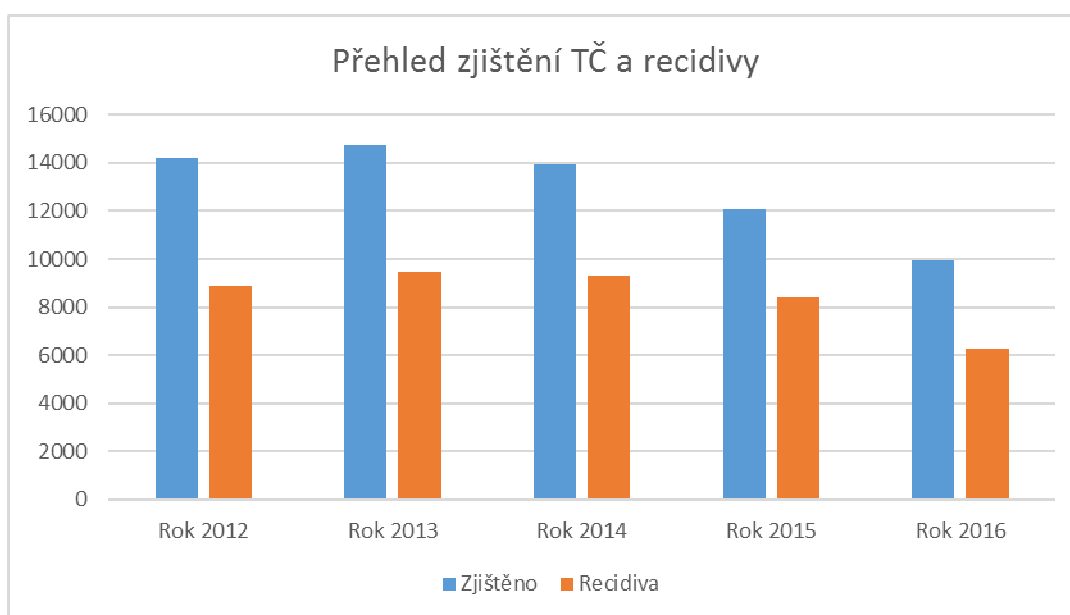
V následující tabulce a grafu bude uveden a znázorněn statistický vývoj trestného činu zanedbání povinné výživy za posledních 5 let s uvedením, kolik těchto skutků je páčáno v recidivě.

Tabulka č. 2: Statistika růstu počtu neplacení výživného a recidivy v letech 2012 – 2016 v České republice

	2012	2013	2014	2015	2016
Zjištěno počet	14209	14726	13939	12089	9935
Objasněno počet	14199	14718	13937	12087	9890
Objasněno %	99,93	99,95	99,99	99,98	99,54
Recidiva počet	8908	9451	9311	8389	6270
Recidiva %	62,69	64,18	66,8	69,39	63,11

Zdroj: Statistické přehledy kriminality za rok 2012 - 2016 na území ČR. Převzato ze stránek Policie ČR. Přepřacováno (dne 10. 10. 2017). Dostupné na: www.policie.cz. Pozn. Vlastní zpracování.

Graf č.2: Znázornění počtu případů neplacení výživného a recidivy v letech 2012 – 2016 v České republice

Zdroj: Statistické přehledy kriminality za rok 2016 na území ČR. Převzato ze stránek Policie ČR. Přepřacováno (dne 10. 10. 2017). Dostupné na: www.policie.cz. Pozn. Vlastní zpracování.

Vyhodnocením zjištěných statistických údajů, které jsou uvedeny v tabulce a názorně viditelně i zaznamenány v grafu, je patrné, že ve více jak 60 % se trestného činu zanedbání povinné výživy ve všech zkoumaných letech 2012 – 2016 dopouštějí recidivisté, kteří si opakovaně svoji vyživovací povinnost řádně neplní. V roce 2012 byla zjištěna recidiva u 8908 ze 14209 případů, v roce 2013 u 9451 případů ze 14726, v roce 2014

v 9311 případech z 13939 případech, v roce 2015 u 8389 z 12089 případech a v roce 2016 u 6270 případech z 9935 případech. Z tohoto průzkumu bylo zjištěno, že se ve většině případech dopouštějí tohoto trestného činu osoby opakovaně, ačkoliv již byly v minulosti za tento trestný čin odsouzeny a byl jim soudně nařízen dohled probačního pracovníka.

V roce 2013 bylo zjištěno nejvíce případů zanedbání povinné výživy, a to 14726 případů, v následujícím roce 2014 došlo k mírnému poklesu, a to na 13939 případů. V roce 2015 a 2016 došlo k rapidnímu poklesu zjištěných případů, a to v roce 2015 na 12089 případů a v roce 2016 na 9935 případů.

K tomuto poklesu byl učiněn vlastní výzkum, kterým bylo zjištěno, že k poklesu zjištěných trestných činů zanedbání povinné výživy došlo v roce 2015 a 2016, jelikož většina oprávněných osob, které se opakovaně obracely na policii České republiky a podávaly trestní oznámení, ve většině případů neplacení vyživovací povinnosti již neřeší jen přes policii, protože z vlastní zkušenosti vědí, že oznámením na policii dlužné výživné ve většině případů nezískají. Proto se obracejí na exekutory a snaží se dlužné výživné získat od povinného formou exekuce. V posledních letech vzniklo také mnoho organizací, na které se oprávněné osoby mohou obrátit a žádat o pomoc s vymáháním dlužného a běžného výživného, jako je společnost Asociace neúplných rodin z.s. pod internetovým odkazem www.vasevyzivne.cz nebo organizace Receivables Management s.r.o. pod internetovým odkazem <https://epohledavky.cz>, Proto se často obracejí i na tyto organizace. Dalším důvodem, proč se snížil počet trestných činů zanedbání povinné výživy, byl i strach ze strany povinných z odebrání řídicího oprávnění, které v té době bylo v platnosti.

Nadále se tedy zaměříme převážně na neplacení výživného v Ústeckém kraji, kde pracuji. Ústecký kraj má rozlohu 5.335 km² a skládá ze sedmi okresů. Z databáze Českého statistického úřadu bylo zjištěno, že v kraji žije celkem 820 725 obyvatel a míra nezaměstnanosti dosahuje 5,85 %.

4.2.1 Kvalitativní výzkum k podávání trestního oznámení

Jak již bylo v předešlé kapitole uvedeno, k prošetřování trestného činu zanedbání povinné výživy dochází až na základě podaného trestního oznámení. Trestní oznámení z 99 % podává oprávněná osoba, což je matka nebo otec dítěte, dítě nebo prarodič, popř.

sociální pracovnice z dětského domova, kam bylo nezletilé dítě umístěno. Zbývající 1 % oznámení je však písemné, a to od okresního soudu nebo okresního státního zastupitelství. U těchto dvou institucí byl učiněn kvalitativní výzkum, kdy bylo formou rozhovoru zjišťováno, v jakých případech dochází k podání trestního oznámení z jejich strany a jakou formou se o páčání trestního činu dozvědí. Rozhovor bude učiněn se státní zástupkyní okresního státního zastupitelství, která se neplacením výživného zabývá a s pracovníci trestního oddělení okresního soudu. Oběma pracovnícím bude položeno šest stejných otázek a to:

- 1) Je u vás určen konkrétní pracovník, který se zabývá přímo problematikou neplacení výživného?
- 2) Vedete si evidenci již odsouzených neplatičů výživného?
- 3) Ověřujete či zjišťujete sami, zda povinný po odsouzení za neplacení výživného dlužné výživné uhradil a sám dál řádné výživné platí?
- 4) Jak se dozvíte o neplacení výživného, zda je to na něčí podnět nebo vašim zjištěním? Pokud je to na podnět jiné osoby nebo jiné instituce, uveďte které?
- 5) Jak postupujete v případě, že se o páčání tohoto trestného činu dozvíte?

Rozhovor s pracovníci okresního státního zastupitelství:

Otázka č. 1: *Je u vás určen konkrétní pracovník, který se zabývá přímo problematikou neplacení výživného?*

„U nás na státním zastupitelství je určena konkrétní státní zástupkyně, která se jako jediná na zdejším okresním státním zastupitelství zabývá trestnými činy zanedbání povinné výživy. Jako státní zástupkyně dozoruje tyto trestné činy, které prošetřuje policie. V její kompetenci je vydávat předchozí souhlasy se zadržením těchto osob podle § 76 odst. 1 trestního řádu, pokud je to potřeba a jsou ve věci dány důvody vazby a jiné úkony, které jsou popsány v trestním řádu.“

Otázka č. 2: *Vedete si evidenci již odsouzených neplatičů výživného?*

„Evidenci již odsouzených neplatičů si na zdejším okresním státním zastupitelství nevedeme. Není to v naší kompetenci a s naším vytížením ani není možné si takovou evidenci vést. Po pravomocném odsouzení u okresního soudu, popř. po odvolání

u krajského soudu se odsouzeným již nadále nezabýváme. V některých případech je u některých pravomocně odsouzených osob nařízen dohled probačního pracovníka z Probační a mediační služby České republiky, který případně dohlíží na odsouzeného a na jeho řádné placení výživného.“

Otázka č. 3: *Ověřujete či zjišťujete sami, zda povinný po odsouzení za neplacení výživného, dlužné výživné uhradil a sám dál řádné výživné platí?*

„Jak jsme již uvedla, z naší strany se o tento skutek nadále nezajímáme, je v kompetenci okresního soudu, popř. probačního pracovníka ověřovat a zjišťovat, zda se odsouzený napravil a uhradil dluh na výživném. Dále je také v kompetenci okresního soudu ověřovat a zjišťovat, zda odsouzený dodržel podmínku z předešlého odsouzení a řádně platí běžné výživné.“

Otázka č. 4: *Jak se dozvíte o neplacení výživného, zda je to na něčí podnět nebo vaším zjištěním? Pokud je to na podnět jiné osoby nebo jiné instituce, uveďte které?*

„Okresní státní zastupitelství se o trestném činu zanedbání povinné výživy dozví až na základě většinou písemného trestního oznámení, které nám je zasláno přímo od oprávněné osoby nebo advokáta, který ji zastupuje. Dále nám je někdy skutek oznámen jako podnět k prošetření, zasláný písemnou formou od okresního soudu, který před uplynutím podmínečného odsouzení uloženého při předešlém trestním stíhání ověřuje od oprávněné osoby, zda povinný tuto uloženou podmínku neporušil a řádně plní svoji vyživovací povinnost. V případě, že se od oprávněné dozví, že výživné není řádně hrazeno, zašlou zprávu od oprávněné společně s rozsudkem k nám a my jej přepošleme na policii k prošetření.“

Otázka č. 5: *Jak postupujete v případě, že se o páčání tohoto trestného činu dozvíte?*

„Pokud se z písemného oznámení, které je nám zasláno, buď od oprávněné osoby, jejího advokáta nebo od okresního soudu dozvím, že mohlo dojít k trestnému činu zanedbání povinné výživy, pošlu toto oznámení společně s písemným postoupením, popřípadě s obžalobou z posledního trestního stíhání na místně příslušné obvodní oddělení policie, které toto oznámení prošetří, popř. zahájí trestní řízení.“

Rozhovor s pracovnící okresního soudu:

Otázka č. 1: *Je u vás určen konkrétní pracovník, který se zabývá přímo problematikou neplacení výživného?*

„U nás na Okresním soudě není určený konkrétní pracovník, který by se vyloženě zabýval pouze problematikou neplacení výživného. Je zde několik soudců, kteří soudí a mají přiděleny různé případy dle potřeby a vytížení. Administrativu související s trestními spisy obstarávají soudní úřednice.“

Otázka č. 2: *Vedete si evidenci již odsouzených neplatičů výživného?*

„Na okresním soudě si nevedeme evidenci odsouzených osob, které neplatí řádně výživné, abychom tuto skutečnost mohli následně prověřit. Pouze v některých případech před koncem uplynutí podmíněčného odsouzení písemně kontaktujeme oprávněné osoby a zjišťujeme, zda odsouzený tuto podmínku neporušil.“

Otázka č. 3: *Ověřujete či zjišťujete sami, zda povinný po odsouzení za neplacení výživného, dlužné výživné uhradil a sám dál řádně výživné platí?*

„Náš okresní soud neověřuje a nezjišťuje, zda povinný, odsouzený za neplacení výživného po vynesení rozsudku dlužné výživné uhradil. Pokud povinný dluh na výživném uhradí do jednání u okresního soudu a před vynesemím rozsudku, je z důvodu uhrazení dlužného výživného trestní stíhání zastaveno, protože podezřelý využije svého práva dle § 197 trestního zákoníku o účinné lítosti. Po vynesení rozsudku však uhrazení dlužného výživného není pro okresní soud podstatné a není v naší moci to ověřovat a zjišťovat. Dlužnou částku na výživném může oprávněná osoba po povinném vymáhat exekučně. V některých případech však písemně ověřujeme u oprávněných osob před uplynutím podmíněčného odsouzení, zda povinný neporušil podmínku a řádně výživné platí. Neprovádíme to však u každého odsouzeného, protože to z důvodu našeho vytížení není možné. Nad některými odsouzenými je nařízen dohled pracovníka probační a mediační služby, ke kterému musí odsouzený docházet a pravidelně se hlásit. Při svých schůzkách následně dokládají probačnímu pracovníkovi, jak výživné oprávněné osobě hradí.“

Otázka č. 4: *Jak se dozvíte o neplacení výživného, zda je to na něčí podnět nebo vaším zjištěním? Pokud je to na podnět jiné osoby nebo jiné instituce, uveďte které?*

„O neplacení výživného se dozvíme v případech, kdy nás o tomto informuje oprávněná osoba, a to buď na náš podnět, kdy se informujeme na neplacení výživného před uplynutím podmínky, jak jsem se již zmínila, nebo nás o tomto informují oni sami. Žádným jiným způsobem se o páčání tohoto trestného činu nedozvíme, kromě finálního projednání u soudu.“

Otázka č. 5: *Jak postupujete v případě, že se o páčání tohoto trestného činu dozvíte?*

„Poté, co se dozvíme o páčání trestného činu zanedbání povinné výživy, toto společně s trestním příkazem nebo rozsudkem o posledním odsouzení osoby zašleme na okresní státní zastupitelství, které následně toto oznámení postoupí na místě příslušné obvodní oddělení policie, které skutek prošetří.“

4.3 Konkrétní případy

V rámci svého zaměstnání se autorka práce jako vrchní komisař na obvodním oddělení policie v Ústeckém kraji setkává s různými oznámeními, která souvisejí s trestným činem zanedbání povinné výživy a značně zatěžují sociální a finanční situaci rodiny. V této kapitole bude uvedeno několik takových oznámení s popisem konkrétní situace, v jaké se oprávněná vyskytla a jaké má neplacení výživného vliv na její život a život rodiny.

4.3.1 Nezletilé dítě v péči babičky – matka drogově závislá žena

V letošním roce 2017 oznámila na našem obvodním oddělení babička Alena, která má do péče svěřenou nezletilou vnučku Terezku, 8 let, jež byla odebrána drogově závislé matce. Matka Lucie opakovaně odmítá jít na léčení a ze své závislosti se léčit, a v souvislosti se svojí závislostí se dopouští opakovaných krádeží. Již od počátku, kdy byla vnučka svěřena do péče babičce, a to od roku 2015 do současné doby, matka Lucie na svoji dceru výživné ani jednou nezaplatila, ačkoliv má vyživovací povinnost určenou soudně, a to ve výši 2.100,-Kč měsíčně. Povinná, tak dluží na svoji dceru výživné ve výši 56.100,-

Kč. Babička Alena si již neví rady, jak si s celou situací poradit. Dcera Lucie je z důvodu svojí závislosti na drogách bez stálého zaměstnání, nemá ani kde bydlet a nemá ani peníze na jídlo. Jelikož je Aleně dcery Lucie líto, opakovaně jí finančně i materiálně vypomáhá. Dokonce dceru opakovaně pouští do bytu, aby jí umožnila vidět se s malou Terezkou, i když dle Alenina tvrzení Lucii ani tak nejde o dceru, jako spíš o to se najíst. Několikrát se stalo, že dcera Lucie matce ukradla finanční prostředky, a dokonce i okradla svoji dceru Terezku, které sebrala tablet, oblečení a jiné věci, které mohla následně zpeněžit a koupit si drogy. Babička vždy poté litovala, že dceru pustila do bytu a hledala pomoc u policie, následně však své trestní oznámení stáhla a dceru opět do bytu pustila.

Babička Alena i její manžel Jirka stále ještě pracují a dostávají výživné na vnučku ze strany jejího otce ve výši 2.100,-Kč, mají tedy dostatečný příjem, a tak finanční nouzi vnučka netrpí, protože jí jsou schopni poskytnout vše, co potřebuje. Je jen otázkou času, jak dlouho budou ještě svoji finanční situaci zvládat, když je dcera opakovaně okrádá a v horizontu několika let oba půjdou do důchodu a budou mít omezené příjmy.

4.3.2 Matka samoživitelka v invalidním důchodu

Matka Martina je již více jak 15 let v invalidním důchodu, kdy má přiznanou invaliditu 3. stupně, trpí onemocněním kyčlí, ledvin a srdce. Její stav je rok od roku horší, tudíž nemá při svém zdravotním stavu možnost si přivydělávat a zlepšit tím svoji finanční situaci. Má v péči již 14 letou dceru Jitku, a jelikož se na policii s trestním oznámením pro neplacení výživného obrací opakovaně již od narození dcery, je policii velmi podrobně známa její sociální i finanční situace. Otec nezletilý, Pavel, se s Martinou rozešel poté, co zjistil, že je těhotná a odmítla jít na potrat. Martina je tedy od narození dcery na všechno sama. Bez pomoci svých rodičů by svoji situaci vůbec nezvládla. Nejprve byla schopna bydlet samostatně v pronajatém bytě a obstarávat péči o svou dceru. Vzhledem ke zhoršujícímu se zdravotnímu stavu a skutečnost, že je odkázána pouze na vyplácení invalidního důchodu, svoji situaci nebyla schopna zvládnout, proto se musela nastěhovat ke svým rodičům, kteří dceři i vnučce se vším pomáhají. Jelikož v současné době bydlí společně s rodiči, nemá nárok na žádné sociální dávky, protože rodiče jsou spolu posuzovanými osobami. Jejím jediným příjmem je invalidní důchod ve výši 10.732,-Kč a přídatky na dceru ve výši 610,-Kč, což není moc vzhledem k věku dcery a k výdajům,

keré má Martina vzhledem k svému zdravotnímu stavu. Martina se snaží co nejvíce omezovat, zejména na jídle, což se neblaze projevuje na jejím zdravotním stavu. Jak již bylo uvedeno, Martina se na policii obrací opakovaně, v několika případech se stalo, že povinný využil ustanovení § 197 trestního zákoníku o účinné lítosti a vzniklý dluh uhradil, jak se stalo naposledy v roce 2016. V současné době dluží Martině na výživném částku 44.630,-Kč. Martina kromě policie vyhledala pomoc i u soukromého exekutora a zažádala o exekuci. Exekučně se sice podařilo nějaké výživné vymoci v době, kdy povinný náhodou pracoval, ale vzhledem ke špatné zkušenosti s exekutorem, který si nejprve strhával svoje poplatky, které byly vyšší než polovina vymožených peněz, rozhodla se exekuci zastavit. V současné době se snaží svoji situaci řešit přes organizaci Výživa.cz, kterou si našla na internetu pod odkazem: www.vyziva.cz, a nyní se s bezplatnou pomocí jejich právníka snaží vymoci dlužné a běžné výživné. Zajímavostí je, že již druhý měsíc po vyhledání pomoci u této organizace začalo být výživné povinnému strháváno.

4.3.3 Matka samoživitelka a jedno zletilé dítě

V letošním roce se na policii již opakovaně obrátila paní Libuše a podala trestní oznámení na pana Petra, který již od rozvodu v roce 2009 řádně neplatí výživné na jejich společné děti Alenu, Pavla a Davida. Nejstarší dcera je již samostatná a vydělává si, vyživovací povinnost má Petr pouze na nezletilého Pavla, kterému je 16 roků a zletilého Davida, 19 let. Celkem dluh na výživném činí 79.000,-Kč. Libuše musí ze svého příjmu 11.000,-Kč a příspěvků na děti ve výši 1.400,-Kč vést celou domácnost a platit veškeré výdaje. Náklady na bydlení činí 6.900,-Kč. Na jídlo, oblečení a jiné potřeby rodiny zbývá pouze cca. 5.000,-Kč. Syn David je sice již zletilý, ale stále studuje, a je bez příjmu, proto jsou veškeré jeho výdaje na matce. Otec mu nijak finančně nepomáhá, ale jelikož se s otcem stýká, má ho rád a nechce jej dostat do problémů, uvádí, že mu otec výživné platí, proto nelze toto výživné vymáhat. Matka Libuše má na celou situaci zdravý pohled, nijak syna proti otci neočkuje, nebrání mu ve styku s otcem a ani ho nijak nenutí podávat trestní oznámení na otce. Díky takovému postoji matky syn prospívá i po sociální a společenské stránce. Mladší syn Pavel se s otcem nestýká již dva roky a není s ním v žádném kontaktu. Otec Petr nemá stálé bydliště, neustále se stěhuje, bydlí třeba i v zahradních chatkách na různých místech ČR, v posledních letech bydlel u několika žen, od kterých se nechal

finančně vydržovat, nikde nepracuje, nemá tedy žádný finanční příjem. Z těchto důvodů nelze výživné vymáhat ani exekučně. Paní Libuše byla několikrát nucena si i přivydělávat, aby byla schopna své děti uživit, je pracovitá a jen díky její snaživosti mají její děti vše, co potřebují.

4.3.4 Pečující babička v důchodovém věku

Na policii se letos poprvé obrátila babička Andrea, která má v péči vnuka Martina, věk 12 let. Jelikož se matka Jana o syna řádně nestarala, byl jí syn odebrán a svěřen do péče otci Lukášovi. Jelikož otec byl pro jiný trestný čin odsouzen a nastoupil výkon trestu odnětí svobody (dále jen VTOS), musela si babička Andrea v roce 2009 vzít vnuka do své péče, aby nemusel být umístěn do dětského domova. Vnuk byl na babičku zvyklý, protože u ní bydlel společně se svým otcem. Jelikož je otec ve VTOS, bylo výživné vyměřeno pouze matce, paní Janě, a to ve výši 1.500,-Kč měsíčně. Matka Jana však výživné již od počátku řádně neplatí, ani nemá o svého syna zájem, viděla jej naposledy jako malé dítě, když jí syna úřady odebraly. Paní Jana dluží na výživném částku 40.500,-Kč. Babička je již v důchodovém věku, pobírá pouze starobní důchod ve výši 10.447,-Kč a přídavky na vnuka ve výši 610,-Kč. S vnukem bydlí v rodinném domku na vesnici, který je ve značně špatném stavu, bydlí zde ještě její dva dospělí synové, kteří jí značně finančně vypomáhají. Bez jejich finanční pomoci by nemohla mít vnuka ve své péči. I přes všechnu snahu nemají moc peněz, vnuk chodí do školy neupraven, často řádně nepřipravený do školy. Babička jeho výchovu nezvládá ani po sociální strážce, vnuk ji neposlouchá, dělá si, co chce, nerespektuje její rozhodnutí, nepomáhá jí doma a špatně se začleňuje i do kolektivu ve škole. Několikrát z domova utekl a bylo po něm vyhlášeno policií pátrání. Naposledy v letošním roce, kdy se odmítal vrátit ke své babičce, chtěl být raději umístěn do dětského domova. Až po rozhovoru a vysvětlení situace a možností dosahovou sociální pracovníci a policií se vrátil domů ke své babičce a uznal, že je mu tam lépe, než by mu bylo v dětském domově. Hlavním důvodem, proč se k babičce nechtěl vrátit, bylo, že po něm babička chtěla pomoc a že si nemohl dělat, co chce a kdy chce. Nezletilý David svoji matku nezná a otce již 9 let neviděl, chybí mu základní hodnoty rodiny.

4.3.5 Otec samoživitel

Letos v říjnu 2017 se na policii obrátil i otec samoživitel, kterému budeme říkat Martin. Martin se na policii obrátil poprvé. V roce 2005 až 2009 měl vztah s Pavlou, se kterou počali syna Tomáše, nyní 10 letý. Po jejich rozchodu byl syn nejprve svěřen do péče matce a otec se snažil několik let Pavlu s nezletilým Tomášem vypátrat, protože Pavla se po vynesení rozsudku odstěhovala a nedala Martinovi na sebe žádnou kontaktní adresu, znemožnila mu tak styk se synem Tomášem. Martin se při pátrání po Pavle a synovi obrátil na Odbor sociálních věcí a zdravotnictví (dále uváděn OSPOD) a policii. Až po 3 měsících se mu podařilo nezletilého syna Tomáše a jeho matku vypátrat, zjistil, že syn s matkou žije v pronajatém bytě v nevhodných podmínkách a není mu poskytována základní péče. Obrátil se proto na OSPOD, který v bytě provedl jednu namátkovou kontrolu a při druhé syna matce odebral. Syn byl následně předběžným opatřením a následně na základě rozhodnutí okresního soudu svěřen do péče otci, který se o syna stará řádně. Matka o syna nejeví žádný zájem a nijak se o něj nestará. Nezletilý syn Tomáš je zrakově postižený, nemá vyvinuté zorné pole, a proto musí navštěvovat speciální školu Jaroslava Ježka v Praze pro zrakově postižené, kde je přes týden ubytovaný a na víkendy jezdí domů. Tato škola stojí 5.000,-Kč (ubytování a strava), otec musí syna každý týden do školy odvézt a na konci týdne zase přivést, což stojí další 2.000,-Kč. Z důvodu postižení syna, s ním musí docházet k lékaři do Centra zrakových vad v Praze v Motole, kam chodí dvakrát do roka, poté navštěvuje psychiatra, kam chodí také dvakrát do roka, a navíc každý měsíc navštěvuje psychologku. V rámci své léčby musí brát pravidelně léky, které jej stojí 250,-Kč měsíčně. Martin se před 4 roky oženil a narodil se mu druhý syn, který je sice zdravý, ale jeho současná partnerka je na rodičovské dovolené, pobírá rodičovský příspěvek a sociální dávky v celkové výši 5.500,-Kč. Martin má sice práci a příjmy kolem 15.000,-Kč a syn Tomáš pobírá příspěvek na péči o postiženou osobu ve výši 6.800,-Kč, avšak tento příspěvek bohužel nepokryje veškeré výdaje nezletilého. Přestože se otec snaží synovi poskytnout veškerou potřebou péči, peníze od povinné mu chybí.

Výsledky a diskuse

4.4 Výsledek rozhovorů

Z provedeného dotazování bylo zjištěno, že jak okresní státní zastupitelství, tak okresní soud nevedou žádnou evidenci již odsouzených, kteří se dopustili v minulosti trestného činu zanedbání povinné výživy, neprovádí ani zpětnou vazbu a nezjišťují, zda se odsouzený napravil a uhradil dlužné výživné. Pouze na okresním soudě v některých případech před koncem podmíněčného odsouzení pro tento trestný čin, provádí zpětnou vazbu, a to tak, že písemně žádají oprávněnou osobu o sdělení, zda se odsouzený napravil a zda řádně platí výživné. Tento dotaz však neprování u každého odsouzeného, protože to není v jejich moci z důvodu velkého vytížení. Dle zákona by se měly okresní soudy na plnění vyživovací povinnosti dotazovat pokaždé a v případě, že povinný, který byl za tento skutek odsouzen, v podmínce řádně výživné neplatí, porušuje tím svoji podmínku, proto by se měl jeho trest přeměnit z podmíněného na nepodmíněný, pak by měl odsouzený vykonat trest, který mu byl v původním rozsudku uložen. Bohužel z důvodu vytíženosti našich soudů se tak neděje. Pokud přeci jen okresní soud svým dotazem zjistí, že výživné není řádně hrazeno, zašle toto sdělení od oprávněné společně s rozsudkem na okresní státní zastupitelství jako podnět k prošetření. Okresní státní zastupitelství tento podnět následně zašle na Policii ČR, která věc zaeviduje a prošetří. Další způsob, jakým se okresní sodu nebo okresní státní zastupitelství dozví o tomto trestném činu, je takový, že mu je písemně oznámen buď oprávněnou osobou, nebo jejím právním zástupcem. Tyto případy jsou však velmi ojedinělé a většinou je trestní oznámení podáno přímo na policii ČR. Podání trestního oznámení přímo na místně příslušné obvodní oddělení policie je také nejlepším a nejrychlejším způsobem nahlášení tohoto trestného činu. V případě, že je trestní oznámení podáno písemně přes okresní soud nebo okresní státní zastupitelství, je ve většině případů nutné pozvat následně oprávněnou osobu na policii k výslechu a k doložení všech potřebných dokumentů.

4.5 Výsledky a řešení konkrétních případů

Statistické údaje ze statistického úřadu nám poskytují alarmující informaci, že naše země patří mezi jednu ze zemí s nejvyšším počtem rozvodovosti. Kromě toho, že zde žije mnoho rozvedených párů, žije zde i mnoho rodin, ve kterých rodiče sice nebyli oddáni, ale žili tzv. na hromádce. Samotná tato zjištění znamenají, že pro většinu nezletilých dětí znamená rozpad rodiny mnoho stresových situací, které je ovlivňují po zbytek jejich života a ve většině případů je i následně ovlivňují v jejich rodinném životě.

Děti pocházející z takových neúplných rodin jsou v horší situaci, než bývají ostatní děti, a to jak po ekonomické tak sociální stránce. V konkrétních případech, které jsou uvedeny v této bakalářské práci, je popsáno několik různých situací, ve kterých se samoživitelé ocitli, a jak těžká tato situace pro ně je. Jsou uvedeny i dva případy, kdy má v péči nezletilé dítě babička, protože rodiče nezletilého nejsou schopni se o dítě starat, ať z vlastního rozhodnutí nebo jim dítě bylo odebráno, neboť se jednalo o rodiče často nevyspělé, kteří nemají o nezletilé dítě zájem nebo se o nezletilého nedokáží postarat z různých důvodů, v některých případech se jedná o drogově závislé osoby, které žijí ze sociálních dávek nebo získávají finanční prostředky trestnou činností, důsledkem takového jednání končí většinou ve VTOS.

Také případ paní Libuše není ojedinělý. Jelikož je v současné době základní škola devítiletá, ukončují děti střední školu ve svých 19 letech a někdy i později, pokud pokračují ve studiu na vysoké škole. Stává se proto často, že studují již v době své plnoletosti. Pak přechází povinnost platit výživné zletilému dítěti, které je také povinno podávat na policii trestní oznámení, popř. dluh na výživném vymáhat. Ve většině případů však řešit problematiku dlužného výživného odmítají a věc neřeší. V takových případech je pak většinou finanční zajištění těchto dětí pouze na jednom rodiči, který o dítě pečuje. Pokud dítě studuje na vysoké škole, jsou s tím spojeny vyšší výdaje, ať na dojíždění do školy, stravování, pomůcky, studijní pobyty, popř. ubytování na koleji apod. V některých případech nemohou ani děti dále studovat na vysoké škole, protože pečující rodič financování studia nezvládá.

Také matka Martina má nelehkou životní situaci, kromě toho, že jí otec neplatí výživné na jejich dceru, není ona sama schopna se živit a vydělávat peníze z důvodu zdravotního omezení. Její zdravotní stav se rok od roku zhoršuje a ona sama je čím dál

více závislá na pomoci ostatních. Z finančních důvodů byla nucena se odstěhovat ze svého pronájmu ke svým rodičům, kde mají s dcerou k dispozici jednu místnost, protože nájemné nebyla schopna platit. Není jediná, kdo se po rozchodu s partnerem odstěhoval s nezletilým dítětem ke svým rodičům. Návrat k rodičům má dva aspekty: první je pozitivní, a to v možné pomoci, rodiče zpravidla oprávněné osobě vypomáhají jak finančně, tak s péčí o nezletilé dítě, pokud je rodič nucen pracovat na směny, dojíždí-li do práce, vrací se pozdě večer domů, ale druhý aspekt má i negativní dopad, pokud chce oprávněná osoba žádat o sociální dávky na úřadu práce, stávají se společně posuzovanými osobami všechny osoby žijící s oprávněnou ve společné domácnosti, což jsou v tomto případě rodiče, a tudíž se pro vypočítání nároku na tyto dávky vykazují i jejich příjmy. Z důvodu vyšších příjmů všech osob pak ve většině případů oprávněná osoba nárok na sociální dávky nemá. V tomto případě je také popsána negativní zkušenost oprávněné s vymáháním výživného formou exekuce a není jediná, která si na postup a přístup exekutora stěžovala. V některých případech se setkáváme s jednáním exekutora, který nejen, že si z vymožených peněz nejprve strhne peníze pro sebe a zaplatí svoje náklady, ale také vymožené peníze bezdůvodně zadržuje na svém účtu, aniž by je ihned po vymožení přeposílal oprávněné osobě.

Vybrané případy jsou vybrány z aktuálně probíhajících prošetřování na obvodním oddělení, je to jen zrnko případů, kterými se musí policejní oddělení zabývat. Většina těchto oznámení je činěna z finančních důvodů, protože dávka výživného od povinného těmto rodinám chybí. V některých případech jsou oprávněné osoby donuceny podat trestní oznámení pracovníky úřadu práce, protože při žádání o sociální příspěvky musí dokládat, že povinný výživné neplatí a že věc řeší.

4.5.1 Návrhy na zlepšení stavu

Jedinou možnost, jak zlepšit finanční a s tím související sociální situaci těchto rodin, autorka vidí ve znovu zavedení vyplácení zálohového výživného za povinného úřadem práce, zálohové výživné by následně bylo vymáháno od povinného, tím by se oprávněným zjednodušil život, neboť by nemuseli několikrát do roka chodit na policii a výživné složitě vymáhat. Dále jako potřebné řešení vidím ve stanovení tabulek, kde bude jasně stanovena výše výživného podle věku dítěte, které bude pro všechny děti stejné, bez

ohledu na dokládané příjmy povinného, protože výdaje za nezletilé děti ve stejném věku jsou vždy stejné bez ohledu na příjmy povinného. Není tedy důvod, proč by oprávněná osoba a nezletilé dítě, měly strádat z důvodu neschopnosti povinné osoby vydělat dostatečné množství peněz, z nichž má být výživné hrazeno.

Kdyby tyto rodiny měly dostatek finančních prostředků, nebyli by rodiče nuceni si hledat několik zaměstnání, aby byli schopni se o rodinu postarat, byli by víc doma a měli by více času věnovat se nezletilým dětem, které mají v péči. Byli by schopni na ně dohlížet, výchovně na ně více působit a snažit se alespoň částečně vynahradit dětem chybějícího druhého rodiče. Měli by také dostatek peněz na různé koníčky a zájmy své i svých dětí, čímž by docházelo k jejich větší spokojenosti a stabilitě v rodině. Oprávnění by měli více času i na osobní život, proto by byli méně podráždění a měli větší trpělivost s nezletilými dětmi a jejich problémy, což by mělo pozitivní vliv na vývoj těchto dětí.

5 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zpřehlednění problematiky trestného činu Zanedbání povinné výživy, jeho definice a vysvětlení všech pojmů, s uvedením ekonomických a sociálních důsledků, které má tento trestný čin na rodinu oprávněné osoby a na samotné nezletilé dítě. Dále byly zmapovány všechny možnosti oprávněné osoby při vymáhání běžného a dlužného výživného. Všechny zjištěné informace z odborné literatury a zákonů byly rozepsány v teoretické části bakalářské práce. Při podrobnějším prozkoumání a statistickým vyhodnocením tohoto trestného činu se vyskytly některé nejasnosti, které měly být výzkumem objasněny, což bylo rozepsáno v předešlých kapitolách této práce.

Další důležitou součástí bakalářské práce bylo zhodnocení a posouzení ekonomických a sociálních dopadů neplacení výživného v pěti konkrétních případech, které jsou v současné době prošetřovány na nejmenovaném obvodním oddělení Policie ČR. V těchto konkrétních případech byly popsány situace, v jakých se rodina oprávněné osoby nachází, včetně negativních vlivů na oprávněnou osobu a nezletilého. V následné kapitole bylo uvedeno, jaké by bylo řešení těchto konkrétních případů. Jediné řešení, které by pomohlo oprávněným osobám, je viděno ve znovu zavedení vyplacení zálohového výživného, kterým odpadne finanční starost oprávněným osobám, dále budou ušetřeny situací, kdy byly nuceny pravidelně několikrát ročně chodit na policii podávat trestní oznámení na povinného a následně musely spolupracovat s policií a dokládat potřebné dokumenty, sepisovat dodatky a po té se zúčastnit i soudního jednání, což je časově i psychicky náročné, bez ohledu na to, že se ve většině případů jedná o pracující osoby, které si musely v práci brát volno, a následně je nahradit. Ani vymáhání výživného přes exekutora není jednoduchá záležitost a leckdy nepřináší ani kýžený účinek.

Proto je v práci zdůrazněna nutnost provedení změn v občanském zákoníku, popř. v souvisejících zákonech a jasné stanovení výše výživného, které bude rozděleno podle věku dítěte, bez ohledu na výši příjmů povinného, protože dítě obdobného věku má stejné potřeby, a tudíž i stejné finanční náklady, bez ohledu na příjmy povinného. Proč by mělo nezletilé dítě trpět tím, že povinný si není schopen najít práci, aby mohl pokrýt potřebné výživné. Samozřejmě by musely být v zákoně uvedeny i výjimky, kdy se výživné může i zvýšit, například ze závažných důvodů, jakým zdravotní stav nezletilého apod.

Dále je spatřován jako krok správným směrem ve znovu zavedení zálohového výživného, které by bylo vypláceno úřadem práce a následně by i tento úřad dlužné výživné vymáhal od povinného, což by znamenalo velké ulehčení po ekonomické stránce, jak pro osobu oprávněnou, tak i nezletilého.

6 Seznam použitých zdrojů

ARNOLDOVÁ, Anna. Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada Publishing, 2016, ISBN 978-80-247-5147-4

BAKALÁŘ, Eduard. Rozvodová tematika a moderní psychologie: (studijní texty jsou zaměřeny na osud dítěte, jehož rodiče procházejí nebo již prošli rozvodem). Praha: Karolinum, 2006, ISBN 80-246-1089-2

EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. Zdravý rozvod pro rodiče i děti, Praha: Talpress, 2000, ISBN 80-7197-169-3

HALÍŘOVÁ, Gabriela a Petra MELOTÍKOVÁ. Praktikum z práva sociálního zabezpečení: podle stavu k 1. 10. 2015. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges), ISBN 978-80-7502-090-1

HALÍŘOVÁ, Gabriela. Sladění pracovních a rodinných rolí zaměstnanců pečujících o děti. Praha: Leges, 2014, Teoretik, ISBN 978-80-87576-92-2

HOLÁ, Lenka. Rodinná mediace v České republice. Praha: Leges, 2014. Teoretik, ISBN 978-80-7502-015-4

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Rodina a výživné: vyživovací povinnost rodičů, dětí a dalších příbuzných. Praha: Leges, 2011, Praktik (Leges), ISBN 978-80-87212-84-4

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Vyživovací povinnost po rekonstrukci. Praha: Leges, 2014, Praktik (Leges), ISBN 978-807502-023-9

MÁROVÁ, Zdeňka, Zdeněk MATĚJČEK a Senta RADVANOVÁ. Výchova dětí v neúplné rodině. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. Knihy pro rodiče

ŠÁMAL, Pavel. Trestní zákoník: komentář. 2. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2012, Velké komentáře, ISBN 978-80-7400-428-5

ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. Rozvod manželství. Praha: Leges, 2013, Teoretik, ISBN 978-80-87576-66-3

WARSHAK, Richard Ades. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Portál, 1996, Rádcí pro život (Portál), ISBN 80-7178-089-8

Občanský zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, Komentáře (Wolters Kluwer ČR), ISBN 978-80-7478-457-6

Právní ochrana dětí a obětí domácího násilí. Brno: Ekologický právní servis, c2000, ISBN 80-902570-8-9

Elektronické zdroje informací:

<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvательства-2016>

<http://www.rodinausoudu.cz/vyživovací-povinnost-a-její-druhy>

<http://www.policie.cz>